

ביטוח נכות כללית

גמלאות ענף נכות כללית

במסגרת ענף נכות כללית משולמות על פי חוק הביטוח הלאומי הקצבאות האלה:

- קצבת נכות – הכנסה מינימלית לקיום לנכים שנפגע כושר השתכרותם מעבודה או ממשלח ידם (משולמת מ-1974).
- קצבה לשירותים מיוחדים – משולמת לנכים התלויים בעזרת הזולת בביצוע פעולות היומיום או הזקוקים להשגחה מתמדת, כדי לממן עזרה בפעולות אלה (מ-1979).
- גמלה לילד נכה – משולמת למשפחות המטפלות בילדן הנכה בבית (מ-1981).

הענף מטפל גם בגמלאות שאינן מכוח חוק הביטוח הלאומי:

- גמלת ניידות – משולמת למוגבלים בניידות (אלה הסובלים מליקויים ברגליים כמפורט בחוק), לשם השתתפות בהוצאות הניידות שלהם מחוץ לבית (מ-1975).
- פיצוי לנפגעי גזת – משולם לאלה שבשנים 1960-1946 קיבלו הקרנות לטיפול במחלת הגזת וחלו בעקבותיהן (מ-1995).
- פיצוי לנפגעי פוליו – משולם לאלה שחלו במחלת הפוליו בישראל ונגרמה להם נכות רפואית או טופלו בישראל (מ-2007).

מקבלי הגמלאות

ב-2020 קיבלו כ-269,000 מבוטחים במוצע לחדש קצבת נכות כללית – עלייה של 3.8% לעומת 2019 (לוח 1 להלן) – ו-315,000 ויותר קיבלו מענף נכות כללית בביטוח הלאומי קצבה אחת או יותר – עלייה של 3.8% לעומת 2019 (לוח 2 להלן). נכים שאינם מקבלים קצבה הם אלה שרמת הנכות שלהם לא עברה את תנאי הסף לקצבה או לא איבדו מכושרם להשתכר או לא מיצו את זכויותיהם. קצבאות נכות משולמות גם בידי הענפים נפגעי עבודה, נפגעי פעולות איבה, אסירי ציון בביטוח הלאומי, אגף השיקום במשרד הביטחון וגופים אחרים.

מחקר מ-2012 מצא, ש-24.7% מהאוכלוסייה בגיל העבודה בישראל מגדירים עצמם (הגדרה סובייקטיבית) כסובלים ממוגבלות ברמה כלשהי המפריעה לתפקודם, וכן שרק כרבע מהמגדירים את עצמם נכים קיבלו מהביטוח הלאומי קצבת נכות¹.

1 נאון ועמיתים (2012). בעלי מוגבלות בגיל העבודה בישראל – שכיחות באוכלוסייה, מאפיינים ומצב תעסוקתי. המוסד לביטוח לאומי ומאיר-סג'ווינט – מכון ברוקדייל.

מקבלי קצבת נכות כללית מונים כ-86% מכלל הזכאים לקצבאות מהענף (לוח 2 להלן). ב-2020 הגיע מספרם הממוצע בחודש ל-269,362 – 5.1% מהאוכלוסייה בגיל הזכאות לקצבה (18 עד גיל פרישה). במהלך השנים השתנה גיל הפרישה, נחקק תיקון 109 לחוק (חוק לרון), עלה סכום הקצבה ונערכו בה עוד מספר שינויים. בהתאם עלה שיעור הגידול השנתי במספר מקבליה, וב-2020 הוא עמד על 3.8%. בדומה לגידול השנתי במספר המקבלים מ-2017 שיעור זה גבוה משיעור הגידול של האוכלוסייה בגיל העבודה² (1.1%). עם העלאת גיל הפרישה לנשים מ-62 ל-65 בהדרגה, צפויה מגמה זו להמשך.

מלבד שינויים אלה תרמה גם התפרצות נגיף הקורונה לגידול במספר מקבלי קצבאות הנכות, למשל באמצעות הארכה אוטומטית של זכאויות למקבלי נכות זמנית.

לוח 1 שלהלן מציג את הממוצע החודשי של כלל מקבלי גמלאות ענף נכות לפי סוג הגמלה. לוחות 2 ו-3 מפרטים את מספר המקבלים בדצמבר 2020 לפי מספר הגמלאות למבוטח.

לוח 1: מקבלי גמלאות ענף נכות לפי סוג הגמלה (ממוצע לחודש), ושיעורי השינוי לעומת שנה קודמת, 2013-2020

שנה	קצבת נכות		שירותים מיוחדים		ילד נכה		ניידות	
	מספר המקבלים	הקודמת (%)	מספר המקבלים	הקודמת (%)	מספר המקבלים	הקודמת (%)	מספר המקבלים	הקודמת (%)
2013	222,641	2.3	40,860	8.0	36,006	12.2	35,311	3.6
2014	226,552	1.8	46,214	13.1	40,473	12.4	36,601	3.7
2015	229,745	1.4	50,823	9.8	44,624	10.3	37,910	3.6
2016	233,945	1.8	54,986	8.2	49,616	11.2	39,372	3.9
2017	242,100	3.5	58,537	6.5	54,929	10.7	40,920	3.9
2018	250,979	3.7	62,114	6.1	60,604	10.3	42,978	5.0
2019	259,473	3.4	65,204	5.0	67,320	11.1	44,853	4.4
2020	269,362	3.8	69,313	6.3	75,707	12.5	46,171	2.9

לאחר העלייה הבולטת ב-2014 בשיעור השינוי במספר מקבלי הקצבה לשירותים מיוחדים (בעקבות הוספת מבחן ה-IADL למבחן הזכאות והפחתת מספר ימי ההמתנה לזכאות), בין 2015 ל-2019 חלה בו ירידה מתמדת, ואולם ב-2020 עלה שיעור המקבלים ב-6.3%, כמחצית משיעור הגידול ב-2014. בעקבות ההשפעה של הרחבת העילות המזכות בגמלה (תקנות אור-נוי 2) עלה בשיעור של 12.5% מספר הילדים המקבלים גמלה לילד נכה. מספר מקבלי גמלת ניידות עלה ב-2.9% בהשוואה ל-2019, שיעור הנמוך מזה של השנים האחרונות.

2 גילאי 18 עד גיל פרישה (לפי זכאות לקצבת אזרח ותיק).

ביטוח נכות כללית

לוח 2: בוגרים המקבלים גמלאות נכות לפי מספר הגמלאות וסוג הגמלה, 2019-2020 (דצמבר)

2020		2019		מספר הגמלאות / סוג הגמלה
השינוי לעומת 2019 (%)	מספר המקבלים	השינוי לעומת 2018 (%)	מספר המקבלים	
סך הכול				
3.8%	315,430	3.7	304,012	מספר המקבלים
3.6%	272,150	3.4	262,686	נכות כללית
6.0%	70,483	5.3	66,513	שירותים מיוחדים (שר"מ)
2.2%	41,911	4.2	41,023	ניידות
0.5%	4,851	1.7	4,827	גזזת
0.0%	4,068	0.0	4,069	פוליו
גמלה אחת				
3.4%	214,401	3.3	207,341	נכות כללית בלבד
7.6%	15,687	6.3	14,584	שר"מ בלבד
2.7%	15,056	4.8	14,666	ניידות בלבד
1.3%	4,428	2.5	4,371	גזזת בלבד
7.0%	1,214	2.3	1,135	פוליו בלבד
שתי גמלאות				
6.5%	37,320	4.8	35,037	נכות כללית ושר"מ
-0.6%	7,809	1.6	7,856	נכות כללית וניידות
-27.7%	73	-19.2	101	נכות כללית וגזזת
-16.5%	101	-14.8	121	נכות כללית ופוליו
7.1%	4,305	7.8	4,021	שר"מ וניידות
-1.2%	160	0.0	162	שר"מ וגזזת
4.7%	89	6.3	85	שר"מ ופוליו
3.9%	79	-1.3	76	ניידות וגזזת
0.6%	1,550	3.3	1,540	ניידות ופוליו
-	פחות מ-10	-	פחות מ-10	גזזת ופוליו
שלוש גמלאות				
2.8%	11,940	5.3	11,619	נכות כללית, שר"מ וניידות
0.0%	22	-33.3	22	נכות כללית, שר"מ וגזזת
-18.5%	22	-15.6	27	נכות כללית, שר"מ ופוליו
-	פחות מ-10	-	פחות מ-10	נכות כללית, ניידות וגזזת
-18.6%	227	-18.4	279	נכות כללית, ניידות ופוליו
-1.5%	65	8.2	66	שר"מ, ניידות וגזזת
4.6%	640	6.3	612	שר"מ, ניידות ופוליו
-	-	-	פחות מ-10	ניידות, גזזת ופוליו
ארבע גמלאות				
-7.1%	13	7.7	14	נכות כללית, שר"מ, ניידות וגזזת
-16.8%	218	-9.0	262	נכות כללית, שר"מ, ניידות ופוליו
-	פחות מ-10	-	פחות מ-10	שר"מ, ניידות, גזזת ופוליו

מנובמבר 1999 יכול אדם, שמצבו תואם את התנאים וההגדרות המופיעים בחוקים ובתקנות, לקבל בעד אותו פרק זמן יותר מגמלה אחת מענף נכות כללית. בדצמבר 2020 קיבלו בו בזמן

64,624 בגירים ו-4,763 קטינים שתי גמלאות או יותר (לוחות 2 ו-3 להלן). בולטים במיוחד הקצבה לשירותים מיוחדים, אשר כ-78% ממקבליה זכאים גם לקצבאות נוספות (בדרך כלל קצבת נכות), והפיצוי לנפגעי פוליו, אשר כ-70% מהזכאים לו מקבלים גם קצבה נוספת (בעיקר קצבת ניידות).

לוח 3: ילדים המקבלים גמלאות נכות לפי מספר הגמלאות וסוג הגמלה, 2019-2020 (דצמבר)

גמלה	2020		2019	
	השינוי לעומת 2017 (%)	מספר המקבלים	השינוי לעומת 2017 (%)	מספר המקבלים
סך הכול	11.9	79,005	11.5	70,573
גמלה אחת				
ילד נכה	12.8	73,998	12.2	65,601
ניידות	-3.9	244	5.0	254
שתי גמלאות				
ילד נכה וניידות	1.0	4,763	3.1	4,718

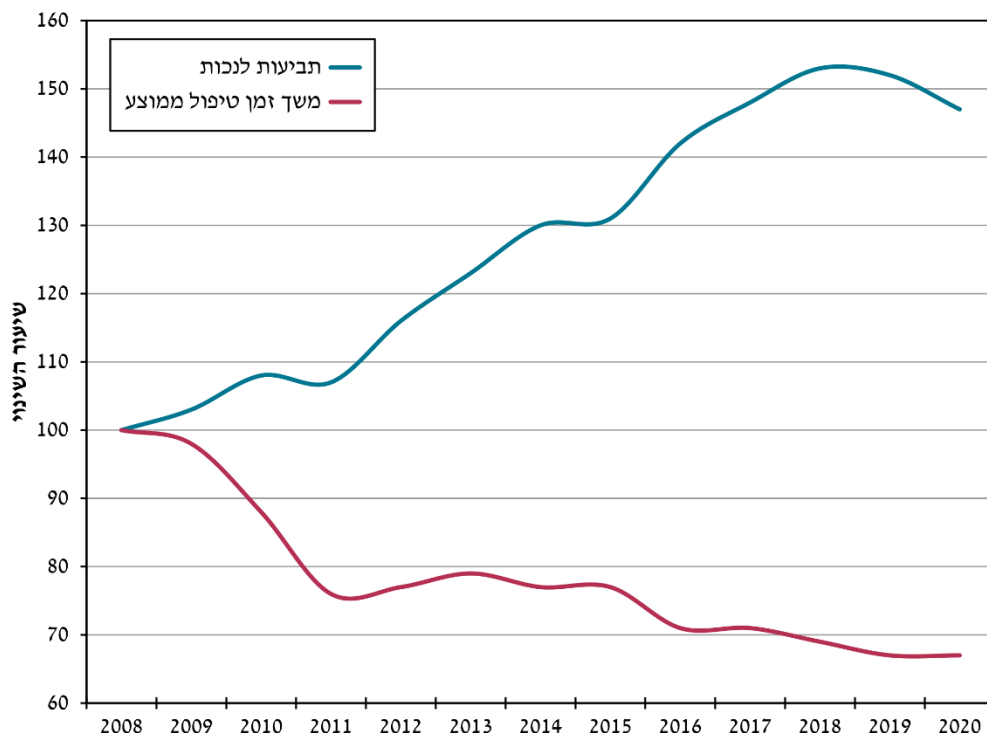
שיפור השירות ומיצוי זכויות

הביטוח הלאומי שוקד על שיפור השירות ועל העמקת מיצוי הזכויות של המבוטחים. מדד בולט לאיכות השירות הוא משך הזמן מהגשת התביעה עד קבלת ההחלטה ואפיקי הגשת תביעות מהירים כגון **מחלקה ראשונה**³, התורמים למיצוי זכויות. לאחר הגידול המתמיד במספר התביעות שהוגשו עד 2018, בשנים 2019 ו-2020 חלה ירידה. משך הטיפול הממוצע בתביעה לקצבת נכות הוסיף לרדת, וב-2020 הוא היה נמוך ב-33% בקירוב לעומת 2008 (47.8 ימים בממוצע). הירידה העיקרית הושגה בשנים 2008-2011 (תרשים 1 להלן).

³ הגשת תביעה באמצעות עובדת סוציאלית בבתי החולים לחולים אונקולוגים וחולים קשים אחרים.

ביטוח נכות כללית

תרשים 1: השינוי במספר התביעות לקצבת נכות ובמשך הטיפול הממוצע בתביעה (אחוזים), 2020-2008

שינויי חקיקה 2009-2020

חוק לרון (2009): באוגוסט 2009 נכנס לתוקף תיקון 109 לחוק הביטוח הלאומי (חוק לרון), ששיפר את תנאי הזכאות לקצבת נכות של אלה היוצאים לעבוד. השינוי העיקרי בעקבות התיקון היה האפשרות להגדיל את ההכנסה מעבודה, בלי לשלול את הזכאות לקצבה ואת ההטבות הנלוות לה, ולהבטיח שהסכום הכולל של השכר והקצבה תמיד יהיה גבוה מסכום הקצבה בלבד⁴. הזכאים חולקו לשתי קבוצות על פי סיכוייהם להשתלב בעבודה (ראו להלן נכים משתכרים), ונוצרו רמות שונות של שכר, כדי לעודד גם אנשים עם לקות חמורה או עם זכאות ממושכת. במקום קצבת נכות שולמה קצבה חדשה, קצבת עידוד, לאדם ששכרו גבוה מהסכום שנקבע בחוק (45%-60% בהתאם לקבוצה), אם היה זכאי לקצבת נכות 12 חודשים לפחות. אלה היו שתי קבוצות הזכאים: (1) אנשים עם לקות חמורה או זכאות ממושכת, שהכנסתם מעבודה אינה עולה על 60% מהשכר הממוצע (לקות חמורה: אדם שנקבעה לו נכות רפואית בשיעור 70%

4 כיום הקצבה מקוזזת כך: להכנסות של 50.23%-68% מהשכר הממוצע – קיזוז של 30%; להכנסות של 68%-93% – קיזוז של 40%; ולהכנסות הגבוהות מ-93% – קיזוז של 60%. הכנסות מעבודה שאינן עולות על 37.35% מהשכר הממוצע אינן מקוזזות.

לפחות או, לחלופין, הוא סובל מפיגור שכלי או ממוגבלות נפשית בשיעור 40% לפחות; זכאות ממושכת: זכאות לקצבה 60 חודשים לפחות בשבע השנים שקדמו ל-1 באוגוסט 2009. (2) אלה שהכנסתם מעבודה אינה עולה על 45% מהשכר הממוצע.

הרחבת הזכאות לפיצוי לנפגעי פוליו גם לאלה שחלו בפוליו מחוץ לישראל (מ-2012).

הוספת מבחן IADL לבדיקת תפקוד במשק הבית למקבלי קצבת שירותים מיוחדים (עד אז נערך רק מבחן ADL לפעולות יומיומיות, כמו התלבשות, אכילה וכד') (מ-2014).

העלאת קצבת שירותים מיוחדים בדרגות הבינונית והגבוהה ל-112% ול-188% בהתאמה מקצבת נכות מלאה ליחיד (במקום 105% ו-175% עד אז) (מ-2015).

תוספת לנכה מונשם בשיעור 83% מקצבת נכות מלאה ליחיד (בשירותים מיוחדים או ילד נכה) (מ-2015).

ביטול ההבחנה בין שתי קבוצות לפי חוק לרון (2017): בוטלה ההבחנה בין שתי הקבוצות, אך המשיך הניכוי ההדרגתי מהקצבה עקב הכנסות מעבודה. נקבע רף הכנסה אחיד לזכאות לקצבה – 60% מהשכר הממוצע – כך שאדם שהכנסותיו גבוהות יותר יוסיף לקבל קצבת נכות ואף יוכל להגדיל את הכנסותיו בלי להתנות זאת ב-12 חודשי ותק. בוטלה קצבת העידוד, וכל התשלומים ניתנים במסגרת קצבת נכות.

קצבה גם למקבלים דמי מחלה (2017): הוחל לשלם קצבת נכות גם לאלה המקבלים דמי מחלה מהמעסיק, כך שנכים קשים יכולים להתחיל לקבל קצבה מהיום ה-31 המזוכה בה (במקום מהיום ה-91). דמי המחלה יופחתו רק לצורך בדיקת התאריך הקובע, ולאחר מכן יובאו בחשבון כהכנסה מעבודה. כל המבוטחים שקצבתם לא שולמה ב-2016 בגלל דמי מחלה קיבלו מכתב לחידוש תהליך הבדיקה לזכאות.

ביטול החובה להיבדק מחדש לזכאות לדרגת אי-כושר (2017): אדם שיש לו דרגת אי כושר בתוקף יוסיף לקבל את הקצבה ללא בדיקה מחדש.

העלאת הדיסריגרד (2017): הדיסריגרד (הסכום שאינו מובא בחשבון לצורך קיזוז מהקצבה לבעלי הכנסות מעבודה) הועלה מ-21% ל-29% מהשכר הממוצע: אפשר להשתכר עד 29% מהשכר הממוצע, בלי שהקצבה תיפגע, כך שסכום הקצבה עם השכר יהיה בגובה שכר המינימום לפחות.

הגדלת קצבאות הנכות (2018): במסגרת ההסכם שנחתם בין ממשלת ישראל לארגוני הנכים, הוחלט על שינויי חקיקה לטובת מקבלי גמלאות הנכות מהביטוח הלאומי (נכות כללית, שירותים מיוחדים, ילד נכה ואזרח ותיק עם תוספת השלמה לנכות). השינויים נועדו להגדיל את הקצבאות לאנשים עם מוגבלות ולעודד אותם להשתלב בשוק העבודה, ויועד להם תקציב כולל של 4.341 מיליארד ש"ח.

להגדלת הקצבאות שלושה שלבים: ב-1.3.2018, ב-2020 וב-2021. מ-2022 תוצמד הקצבה לשכר הממוצע.

ביטוח נכות כללית

כך הוגדלו הקצבאות בשלב הראשון (הסכומים נכונים ל-2018):

כל מקבלי קצבת נכות, לרבות אלה שהגיעו לגיל פרישה מ-1.3.2018, קיבלו תוספת של 470 ש"ח. אלה שהיו מאושפזים קיבלו את הסכום במישרין, בלי לחלוק אותו עם הגוף המאשפז, והוא התווסף ל-20% מהקצבה ששולמה להם.

מקבלי קצבת נכות שהגיעו לגיל הפרישה לפני 1.3.2018 קיבלו מחצית התוספת (235 ש"ח). אלה שהיו זכאים להשלמת הכנסה בפברואר 2018, אך בשל התוספת לנכות נשללה זכאותם זו ולכן גם ההטבות הנלוות אליה, יוסיפו להיות זכאים להטבות.

תוספת קח"ן (קצבה חודשית נוספת): כל בעלי הדרגה המלאה קיבלו השלמה ל-452 ש"ח (סכום זה נחשב מעתה חלק אינטגרלי מהקצבה).

מקבלי קצבה לשירותים מיוחדים ברמות הגבוהות קיבלו תוספת של 200 ש"ח.

כ-50 מיליון ש"ח מסכום השיפוי שאוצר המדינה מעביר לביטוח לאומי הוקצו לגמלה לילד נכה: לזכאים לגמלה בשיעור של 50% – 150 ש"ח, ולזכאים בשיעור 188% – 200 ש"ח.

הדיסריגרד (הסכום שאינו מובא בחשבון לצורך קיזוז מהקצבה לבעלי הכנסות מעבודה) הועלה מ-2,873 ש"ח ל-3,700 ש"ח (מ-29% מהשכר הממוצע ל-37.35% ממנו); כלומר: ההפחתה מהקצבה בגין הכנסות מהעבודה תחל מ-3,700 ש"ח לחודש ומעלה. שינוי זה מעלה גם את נקודת האיפוס – גובה השכר שמעליו מתבטלת הזכאות לקצבה (11,652 ש"ח ליחיד, ו-16,740 ש"ח למי שיש עימו בן/בת זוג ושני ילדים).

הוראת שעה בעקבות משבר הקורונה (2020): בעקבות משבר הקורונה הועלה ב-1 ביולי 2020 הדיסריגרד ל-5,300 ש"ח (מ-37.35% מהשכר הממוצע ל-50.23% ממנו). נקודת האיפוס השתנתה גם היא, ועלתה ל-12,254 ש"ח ליחיד, ול-17,420 ש"ח למי שיש עימו בן/בת זוג ושני ילדים.

זאת ועוד, בעקבות הוראת שעה חושבו, החל ב-1 ביולי 2020, הכנסות מקצבת אבטלה כהכנסות מעבודה ולא כהכנסות שלא מעבודה, כפי שהיה נהוג עד אז; כלומר: אדם המקבל תוספת לקצבה בגין תלויים, אין מנכים מקצבה זו הכנסות שקל כנגד שקל מהתוספת, אלא מקזזים אותן כמו הכנסות מעבודה. לא חל שינוי בסכום הקצבה בנוגע לאלה שאין עימם תלויים ודמי האבטלה לא קוזזו מסכום הקצבה.

מענקי "חלף קצבה" (2020): בהעדר תקציב מדינה נקבעה הוראת שעה המאפשרת להגדיל את קצבאות הנכות בשנת 2020 (הגדלה שסוכמה ועוגנה בחוק בשנת 2018). שולמו למקבלי קצבאות הנכות (לרבות אזרח ותיק הזכאי לקצבה בגובה קצבת נכות) מענקים בגין כל חודש שבו היו זכאים לקצבאות נכות בשנת 2020. המענקים שולמו בחודשים אוקטובר (בגין ינואר-אוקטובר) ודצמבר (בגין נובמבר-דצמבר), ולא נחשבו כהכנסה לעניין חוק הביטוח הלאומי ולעניין כל דין אחר (להרחבה ראו תיבה בהמשך הפרק).

קצבת נכות

תנאי הזכאות

- לקצבה חודשית זכאי תושב ישראל, מגיל 18 ועד גיל הפרישה, אשר עקב נכותו נפגעה יכולתו להשתכר מעבודה (הכנסה שלא מעבודה אינה מובאת בחשבון). הקצבה מבטיחה הכנסה מינימלית לקיום על פי תנאי החוק, ונחלקת לשני סוגי זכאים: משתכרים ועקרות בית.
- **משתכרים:** גברים או נשים עם ליקוי גופני, שכלי או נפשי עקב מחלה, תאונה או מום מלידה, שאיבדו מכושרם להשתכר או שכושרם להשתכר הצטמצם ב-50% או יותר או שהכנסתם החודשית מעבודה אינה עולה על הרף הקבוע בחוק (60% מהשכר הממוצע).
 - **עקרות בית:** נשים נשואות שטרם הגשת התביעה לקצבה לא עבדו מחוץ למשק ביתן תקופות המוגדרות בחוק, ואשר עקב ליקוי גופני, שכלי או נפשי, הנובע ממחלה, מתאונה או ממום מלידה, איבדו 50% לפחות מכושרן לתפקד במשק הבית.

קביעת הזכאות לקצבה

1. **בדיקת ההכנסות מעבודה:** אדם שהכנסתו אינה עולה על 60% מהשכר הממוצע ממשיך לוועדה רפואית.
2. **קביעת אחוזי הנכות רפואית:** רופא מוסמך מטעם הביטוח הלאומי קובע את אחוזי הנכות הרפואית (המבטאים את חומרת המצב הרפואי) על פי בדיקות רפואיות ומסמכים רפואיים ובהתאם למבחנים בחוק. לאחר מכן הרופא ופקיד התביעות בודקים אם מתמלאים תנאי הסף לזכאות: למשתכר – נכות רפואית של 60% לפחות או 40%, כשיש ליקוי אחד לפחות בשיעור של 25% או יותר; לעקרת בית – נכות רפואית של 50% לפחות.
3. **קביעת דרגת אי-כושר השתכרות:** פקיד התביעות, לאחר שנועץ ברופא ובפקיד השיקום, קובע את דרגת האי-כושר (מידת הפגיעה בכושר ההשתכרות), על פי מידת היכולת לשוב לעבודה באופן מלא או חלקי או היכולת להשתלב בעבודה מתאימה אחרת, בכפוף להשכלה, לכושר הגופני ולמצב הרפואי: אי-כושר מלא/חלקי – אובדן מלא או חלקי של כושר ההשתכרות; אי-כושר קבוע/זמני – אובדן זמני או לצמיתות של כושר ההשתכרות. אובדן כושר השתכרות נמוך מ-50% אינו מזכה בקצבה.

גובה הקצבה והתוספות

- אלה שנקבעה להם דרגת אי-כושר מלאה (75% לפחות) – משתכרות או עקרת בית – זכאים לקצבה חודשית בגובה 3,321 ש"ח⁵.
- לבנות זוג תושב ישראל (נשואים או ידועים בציבור), שהכנסתם החודשית אינה עולה על 57% מהשכר הממוצע, משולמת תוספת של 50% מקצבת היחיד המלאה. עקרת בית אינה זכאית לתוספת בעבור בן זוגה.
- הורה זכאי לתוספת של 40% מקצבת היחיד לנכה בגין כל אחד משני הילדים הראשונים (כהגדרת ילד בביטוח הלאומי).

5 כל הסכומים בפרק נכונים לינואר 2020.

ביטוח נכות כללית

- מקבלי הקצבה זכאים להטבות מגופים ציבוריים, כגון פטור מתשלום דמי ביטוח לאומי ומס הכנסה והנחות בארנונה.

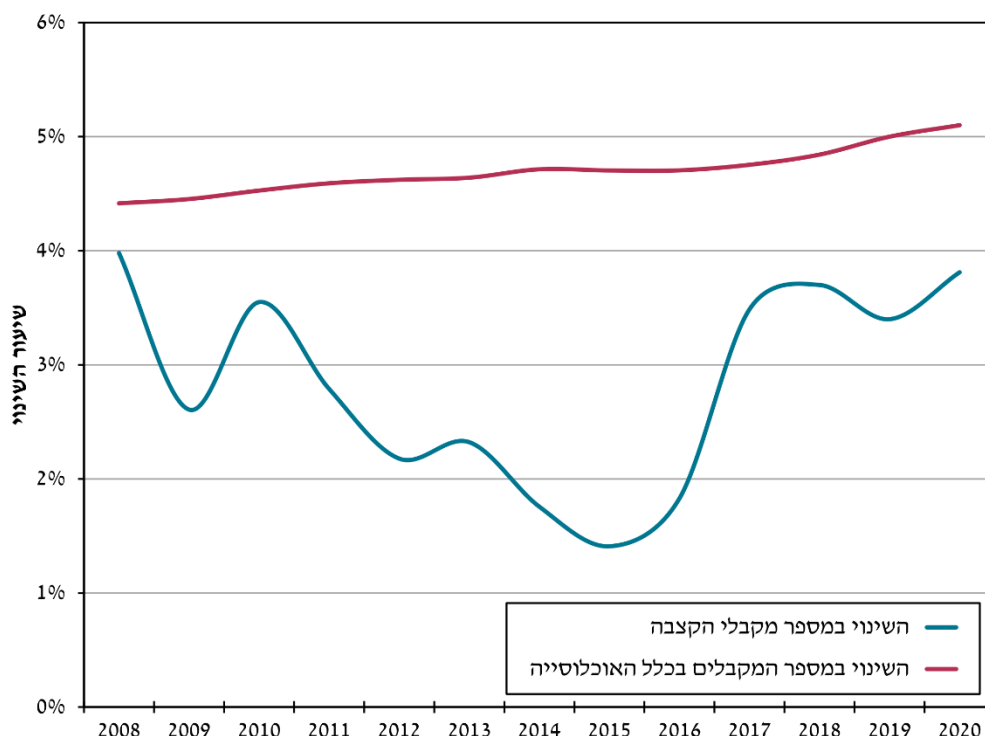
לאלה המקבלים תוספת בעבור התלויים בהם ויש להם הכנסות שלא מעבודה מנכים מתוספת זו (בלבד) כל סכום ההכנסה שלא מעבודה.

מקבלי קצבת נכות

מתחילת שנות ה-2000 היה שיעור הגידול במספר המקבלים קצבת נכות גבוה פי שניים ויותר מהגידול הטבעי באוכלוסייה. לגידול זה מספר סיבות: (1) העלאת גיל הפרישה לגברים ולנשים; (2) הגידול בשיעורי התחלואה, בשל העלייה בדיווח על מחלות והירידה בשיעורי התמותה בקרב החולים; (3) הורדת המינימום להכנסות, המאפשר זכאות לקצבת נכות, והקיזוז ההדרגתי של קצבת הנכות ביחס להכנסות מעבודה; (4) העלאת סכומי הקצבה.

חלקם של מקבלי הקצבה באוכלוסייה בגיל העבודה עלה במשך השנים והגיע לרמה של 5.1% (תרשים 2).

תרשים 2: שיעורי השינוי במספר המקבלים קצבת נכות וחלקם באוכלוסייה בגיל העבודה (אחוזים), 2008-2020

התפלגות מקבלי הקצבה בדצמבר 2020 לפי מגדר ודרגת האי-כושר שנקבעה להם מצביעה על פער בולט בין משתכרים ומשתכרות לעקרות בית, שמחציתן ויותר היו בדרגות האי-כושר הנמוכות (60%-65%) לעומת 17.7% מהנשים המשתכרות (לוח 4) (ההתפלגות לפי דרגת אי-כושר ואחוזים רפואיים מופיעה בנספח לוחות ענפי הביטוח).

לעומת עקרות הבית, שרק ל-41% מהן נקבע אובדן כושר מלא, ל-82% בקירוב מהמשתכרים (גברים ונשים) נקבע אובדן כושר השתכרות מלא, והם זכאים לקצבה מלאה. הבדלים אלה נובעים ממבחני הזכאות המחמירים יותר לעקרות בית (לוח 4 להלן).

שליש מהמקבלים ויותר לוקים בבעיה נפשית כליקוי עיקרי⁶. סוג הליקוי משתנה לפי קבוצת הגיל: בגיל צעיר בולטים הליקויים המולדים (כגון פיגור, חירשות וליקוי נפשי⁷), ובגיל מבוגר הליקויים המתפתחים עם הגיל (כגון פנימי ואורוגניטלי⁸) (לוח 5 להלן). ב-2020 היה הגיל הממוצע של מקבלי קצבת נכות 45.8 – ירידה לעומת 2019 שבה היה הגיל הממוצע 46.1.

לוח 4: מקבלי קצבת נכות לפי דרגת אי-כושר ומגדר (מספרים מוחלטים ואחוזים), דצמבר 2020

מגדר	דרגת אי-כושר (אחוזים)				סך הכול	
	100%-75%	74%	65%	60%	מספרים מוחלטים	אחוזים
סך הכול מספרים מוחלטים	216,211	6,655	26,768	22,516	272,150	
סך הכול אחוזים	79.4	2.5	9.8	8.3	100.0	
גברים	82.7	1.9	8.2	7.2	100.0	156,727
נשים						
סך הכול	75.0	3.2	12.1	9.7	100.0	115,423
משתכרות	79.9	2.4	10.3	7.4	100.0	101,286
עקרות בית	40.6	8.5	24.8	26.1	100.0	14,137

6 הליקוי עם האחוז הרפואי הגבוה ביותר מבין הליקויים. אחוזי הנכות הרפואית בביטוח הלאומי אינם נקבעים על פי מחלות אלא על פי האיברים ותפקודם.

7 פיגור: לרבות תסמונת דאון. נפשי: לרבות אוטיזם.

8 פנימי: לרבות מחלות דם, לב, כבד וריאות, סוכרת, אסתמה ומרבית חולי הסרטן. אורוגניטלי: לרבות בעיות בכליות, בדרכי השתן והרבייה ובשלפוחית השתן (שכיח בקרב חולי סרטן הערמונית).

ביטוח נכות כללית

לוח 5: מקבלי קצבת נכות לפי גיל, גיל ממוצע וליקוי עיקרי (מספרים מוחלטים ואחוזים), דצמבר 2020

גיל ממוצע	גיל (אחוזים)						סך הכול		ליקוי עיקרי
	55-גיל פרישה	54-45	44-35	34-25	24-18	אחוזים	מספרים מוחלטים		
45.8	87,430	64,653	51,562	43,441	25,066		272,150	סך הכול מספרים מוחלטים	
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0		סך הכול אחוזים	
36.9	0.7	0.3	0.3	0.6	3.8	0.7	2,079	נפשי	
42.9	11.9	19.7	24.5	24.1	18.4	18.7	50,956	הפרעות נוירו-פסיכיאטריות	
41.5	11.8	16.4	19.8	23.4	29.1	17.9	48,602	הפרעות פסיכוטיות	
39.4	3.6	7.6	11.8	13.9	13.8	8.7	23,632	הפרעות פסיכו-נוירוטיות	
52.4	34.4	21.3	13.1	9.6	8.6	21.0	57,027	פיגור שכלי	
51.0	4.4	3.8	2.5	1.6	1.1	3.1	8,561	פנימי	
45.8	12.8	11.8	12.1	12.5	12.2	12.2	33,102	אורוגניטלי	
49.4	11.8	10.6	7.8	6.0	4.7	9.2	24,920	נוירולוגי	
								לוקומוטורי	
								חושי	
47.0	4.5	4.4	4.2	3.8	3.2	4.2	11,347	ראייה	
44.4	2.4	2.2	2.3	3.0	3.1	2.5	6,774	חירשות	
47.3	2.3	1.9	1.6	1.5	2.0	1.8	5,150	אחר	

לוח 6: מקבלי קצבת נכות לפי הרכב התלויים ומצב משפחתי (מספרים מוחלטים ואחוזים), דצמבר 2020

מצב משפחתי	הרכב התלויים						סך הכול		מספרים מוחלטים
	בן זוג + 2 ילדים	בן זוג + ילד	בן זוג	שני ילדים	ילד אחד	ללא תלויים	אחוזים		
סך הכול מספרים	18,193	8,088	15,169	27,725	21,441	181,534		272,150	
סך הכול אחוזים	6.7	3.0	5.6	10.2	7.9	66.7	100.0		
נשואים									
סך הכול	17,446	7,611	14,926	19,837	12,056	45,140	43.0	117,016	
גברים	14,222	6,237	13,075	7,449	4,631	22,921	25.2	68,535	
נשים משתכרות	3,224	1,374	1,851	8,537	5,179	14,179	12.6	34,344	
עקרות בית	.	.	.	3,851	2,246	8,040	5.2	14,137	
לא נשואים									
סך הכול	747	477	243	7,888	9,385	136,394	57.0	155,134	
גברים	472	260	191	3,495	3,759	80,015	32.4	88,192	
נשים משתכרות	275	217	52	4,393	5,626	56,379	24.6	66,942	

כ-43% ממקבלי קצבת נכות נשואים, ועשויים להיות זכאים לתוספת בעבור בן/בת זוג, אך רק 34% מהם מקבלים אותה בשל הכנסות גבוהות של בן/בת הזוג (מעבודה ושלא מעבודה) או

9 לא כולל את אלה שיש להם ידועה/בציבור.

שלחם (שלא מעבודה) (לוח 6 לעיל). שיעור הנשים המשתכרות הנשואות נמוך, משום שאישה נשואה שלא עבדה לפני הגשת התביעה במשך פרק זמן המוגדר בחוק נחשבת עקרת בית. עם זאת, לאור הגידול בשיעור התעסוקה בכלל ושל נשים בפרט, שיעור המוגדרות עקרות בית הולך וקטן, ואילו שיעור המוגדרות משתכרות הולך וגדל.

קצבה לשירותים מיוחדים

תנאי הזכאות

הקצבה לשירותים מיוחדים (להלן קצבת שר"מ) משולמת למבוטחים הזקוקים לעזרה בפעולות היומיום לפי מבחן ADL (התלבשות, אכילה, רחצה, הפרשות וניידות בתוך הבית) ולעזרה במשק הבית לפי מבחן IADL¹⁰ (הכנת מזון, אחזקת בית, נטילת תרופות, סידורים מנהליים וכספיים, קניות מחוץ לבית, הפעלת מכשירים), או לאלה הזקוקים להשגחה מתמדת למניעת סכנת חיים לעצמם או לאחרים¹¹. אלה המאושפזים במוסד שניתנים בו שירותי רפואה, סיעוד או שיקום אינם זכאים לקצבה.

לקצבה עשויים להיות זכאים אלה המתגוררים בארץ ושלא הגיעו לגיל הפרישה לפני שהוגשה התביעה, אם הם עומדים באחד התנאים האלה:

- הם מקבלים קצבת נכות, שיעור הנכות הרפואית שלהם 60% ויותר (בסעיפי הליקוי המוכרים), ואין הם מקבלים קצבה מיוחדת לנפגעי עבודה או תשלום בעד טיפול אישי או עזרה בבית על פי חוק אחר.
- הם עוברים טיפול אקטיבי במחלות אונקולוגיות ותלויים בעזרת הזולת או נזקקים לדיאליזה פעמיים בשבוע לפחות או הושתל בגופם איבר (כליה, לב, לבלב, ריאה, כבד) או שעברו השתלת מֶח עצם עצמונית או מתורם זר.
- הם אינם מקבלים קצבת נכות, ונקבעה להם נכות רפואית בשיעור של 75% לפחות, הכנסתם החודשית מעבודה אינה גבוהה מ-5 פעמים השכר הממוצע (52,755 ש"ח ב-2020), והם אינם מקבלים קצבה מיוחדת לנפגעי עבודה או תשלום בעד טיפול אישי או עזרה בבית על פי חוק אחר.
- הם עולים חדשים (המחזיקים בתעודת עולה), שעדיין לא חלפה שנה ממועד עלייתם ארצה.
- הם מקבלים גמלת ניידות, בתנאי שוועדה רפואית קבעה שהם מוגבלים בניידות בשיעור 100% או שהם מרותקים לכיסא גלגלים או זקוקים לכיסא גלגלים ומשתמשים בו.

בגיל פרישה זכאי מקבל שר"מ לבחור בין קצבת שר"מ לגמלת סיעוד.

10 מיוני 2014.

11 בדומה לתנאי הזכאות לפי חוק ביטוח סיעוד סעיף 223 לחוק הביטוח הלאומי (נוסח משולב), התשנ"ה-1995.

ביטוח נכות כללית

גובה הקצבה

הבסיס לקצבת שר"מ הוא קצבת נכות מלאה ליחיד בתוספת גמלה מיוחדת לאדם הסובל ממוגבלות קשה, המבוססת גם היא על קצבת נכות מלאה ליחיד. לקצבה שלוש רמות, הנקבעות בהתאם למידת התלות בעזרת הזולת:

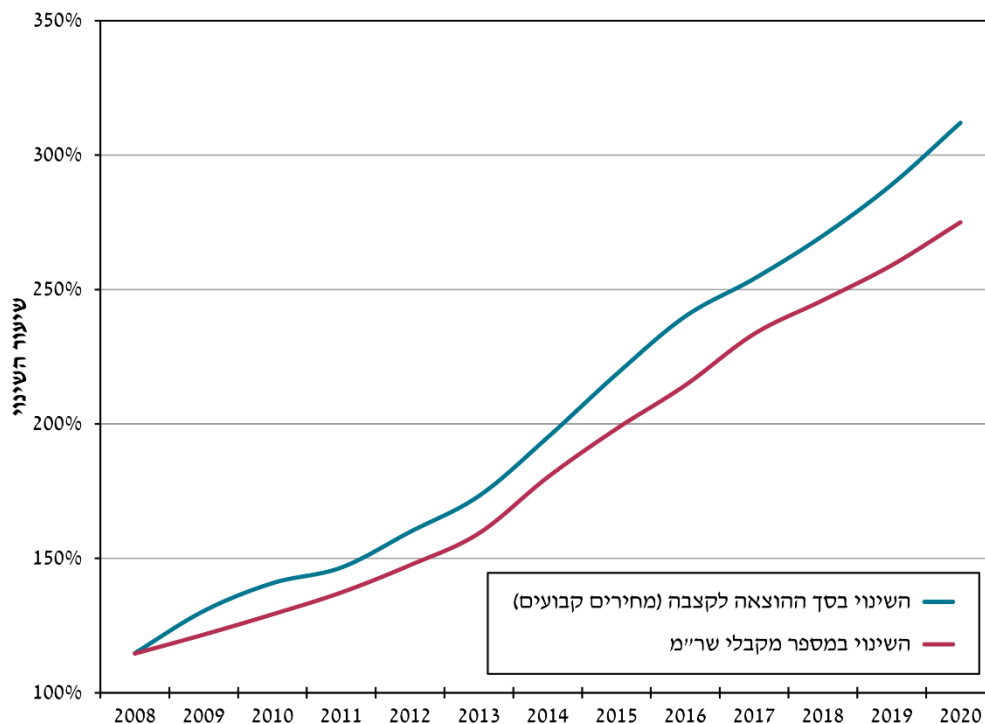
- תלות נמוכה (זקוק לעזרה רבה ברוב פעולות היומיום ברוב שעות היממה) – 50% מקצבה מלאה ליחיד ותוספת גמלה מיוחדת בשיעור 14% (1,115 ש"ח ו-312 ש"ח בהתאמה, ובסך הכול 1,427 ש"ח בחודש).
- תלות בינונית (זקוק לעזרה רבה בכל הפעולות ברוב שעות היממה) – 112% ותוספת גמלה מיוחדת 37.61% (2,496 ש"ח ו-838 ש"ח בהתאמה, ובסך הכול 3,334 ש"ח בחודש).
- תלות מוחלטת (תלוי לחלוטין בכל הפעולות בכל שעות היממה) – 188% ותוספת גמלה מיוחדת 51.61% (4,191 ש"ח ו-1,150 ש"ח בהתאמה, ובסך הכול 5,341 ש"ח בחודש).
- אדם הזקוק למכונת הנשמה באופן רצוף בכל שעות היום והלילה, והמוגדר כתלוי לחלוטין בעזרת הזולת, זכאי לתוספת **לנכה מונשם** ששיעורה 83% מקצבת נכות מלאה – 1,850 ש"ח לחודש.

מקבלי הקצבה

בדצמבר 2020 קיבלו 70,483 איש קצבה לשירותים מיוחדים, 11,660 מהם בפעם הראשונה – עלייה של 5.9% לעומת דצמבר 2019. לגידול המתמשך במספר המקבלים (תרשים 3 להלן) מספר סיבות: (1) השתפר הטיפול הרפואי לחולים קשים, ולכן עלתה תוחלת החיים שלהם וגדל מספרם של המוגדרים תלויים לחלוטין. (2) יושמה המלצת ועדת בן יהודה לבדיקת מבחני הזכאות לשירותים מיוחדים (מ-2015), ונוסף מבחן ה-IADL למבחני הזכאות. אלה היטיבו בעיקר עם העיוורים ועם הסובלים מבעיות נפשיות. (3) תחילת תשלום הקצבה הוקדמה ליום ה-91 להופעת הליקוי (ובלבד שהתביעה הוגשה לכל המאוחר בתוך 15 חודשים). לנכים קשים, שנקבעה להם נכות רפואית בשיעור 75% ומעלה והם תלויים בעזרת הזולת למשך תקופה של שישה חודשים לפחות, ניתן לשלם את הקצבה מהיום ה-31. תרשים 3 מראה ששיעור ההוצאה גדל בקצב גבוה יותר ממספר המקבלים; כלומר: הקצבה הממוצעת למקבל גבוהה יותר על פני זמן.

בדיקה של מספר מקבלי הקצבה לאורך זמן מראה שלאחר שב-2014 גדל מספרם הממוצע בשל הוספת מבחן ה-IADL, הרי בשנים שלאחר מכן התמתן הגידול, וב-2020 עמד על 6% לעומת 2019. במקביל עלה שיעור הגידול בהוצאה לקצבה מ-7% ב-2019 ל-8% בשנת 2020.

תרשים 3: השינוי המצטבר במספר מקבלי קצבת שר"מ ובסך ההוצאה לקצבה (אחוזים), 2020-2008

רוב הזכאים לקצבה מקבלים עוד גמלה אחת לפחות: כ-68% קיבלו גם קצבת נכות (מקבלי שר"מ רגיל) (לוחות 2 לעיל ו-7 להלן), ועוד כ-25% היו זכאים גם לקצבת אזרח ותיק (מקבלי שר"מ בגיל פרישה). שיעור הגבוה של מקבלי שר"מ בגיל פרישה בקרב כלל מקבלי השר"מ הוא תוצאה של הירידה המתמשכת בשיעורי התמותה בישראל¹² ושל ההבדלים בתנאים בין שר"מ לגמלת סיעוד.

מבחינת הליקויים, מקבלי שר"מ סובלים יותר מבעיות נוירולוגיות ופנימיות ופחות מבעיות נפשיות או מפיגור, המאפיינים את מקבלי קצבת נכות (לוחות 5 לעיל ו-7 להלן), בין היתר משום שהמבחנים לקביעת אחוזי הנכות הרפואית מתמקדים בקשיים הפיזיים בפעולות היומיום ובמידת העזרה הדרושה לתפקוד במשק הבית. בקרב מקבלי השר"מ המיוחד¹³, כמחציתם עובדים, אפשר לזהות רבים עם בעיות פנימיות או אורוגניטליות לעומת שתי הקבוצות האחרות (שר"מ רגיל ושר"מ קשישים), ושכיחות נמוכה יותר של פיגור או בעיות נפשיות.

12 משרד הבריאות (2014). **סיבות המוות המובילות בישראל 2000-2011**.
 13 מקבלי שר"מ שאינם זכאים לקצבת נכות כללית בשל הכנסות.

ביטוח נכות כללית

לוח 7: מקבלי קצבת שר"מ לפי סוג הקצבה והליקוי העיקרי (מספרים מוחלטים ואחוזים). דצמבר 2020

ליקוי עיקרי	סך הכול		סוג הקצבה (אחוזים)		
	מספרים מוחלטים	אחוזים	רגיל	מיוחד	גיל פרישה
סך הכול מספרים מוחלטים	70,483		49,528	3,204	17,751
סך הכול אחוזים		100.0	100.0	100.0	100.0
נפשי	5,531	7.9	8.4	0.6	7.7
פיגור שכלי	5,530	7.9	10.7	0.1	1.4
פנימי	15,973	22.7	20.5	33.9	26.6
אורוגניטלי	4,370	6.2	6.1	8.3	6.2
נירולוגי	19,770	28.1	27.3	13.6	32.8
לוקומוטורי	5,997	8.5	8.0	4.6	10.6
חושי	9,858	14.0	14.4	9.5	13.7
אחר	3,454	4.9	4.7	29.4	0.9

כ-13% ממקבלי השר"מ זכאים לקצבה בשל מצב רפואי מיוחד¹⁴ (9,000 מתוך 70,483) (לוח 8 להלן). מספר מקבלי הקצבה עולה עם הגיל, ובני 55-64 מונים כשליש מהמקבלים. בקרב התלויים לחלוטין בזולת בולט השיעור הגבוה של הצעירים, בין היתר בגלל ריבוי הסובלים מבעיות נירולוגיות, ושיעור נמוך של בני 65 ויותר, משום שבעבור עילות אלה משולמת קצבה לתקופה זמנית בלבד.

לוח 8: מקבלי קצבת שר"מ לפי גיל ועילת הזכאות (מספרים מוחלטים ואחוזים). דצמבר 2020

עילת הזכאות	סך הכול		גיל (אחוזים)					
	מספרים מוחלטים	אחוזים	24-18	34-25	44-35	54-45	64-55	65 ויותר
סך הכול מספרים מוחלטים	70,483		5,822	7,087	7,961	11,935	19,902	17,776
סך הכול אחוזים		100.0	8.3	10.1	11.3	16.9	28.2	25.2
עוברים טיפול אקטיבי	5,656	100.0	1.7	4.9	12.3	25.4	40.1	15.6
נזקקים לדיאליזה	3,271	100.0	1.4	5.8	11.6	23.0	34.5	23.7
עברו השתלה	73	100.0	6.8	11.0	15.1	27.4	23.3	16.4
זקוקים לעזרה ברוב פעולות היומיום	31,838	100.0	6.0	8.6	11.5	18.4	31.2	24.3
זקוקים לעזרה בכל פעולות היומיום	13,001	100.0	5.3	9.3	10.9	15.1	26.7	32.7
תלויים לחלוטין בזולת	16,644	100.0	18.4	16.0	10.9	11.6	18.5	24.6

מצבם הרפואי של מקבלי קצבת שר"מ חמור בהשוואה לכלל מקבלי קצבת הנכות הכללית: ל-57% בקירוב מהם נכות רפואית הגבוהה מ-90%, לעומת כ-16% ממקבלי נכות כללית (לוח 9

14 טיפול אקטיבי, דיאליזה או השתלה.

להלן). למרות זאת, רק כ-8% ממקבלי השר"מ מעסיקים מטפלת זרה. שיעור האנשים עם נכות הגבוהה מ-90%, בקרב המעסיקים עובדים זרים, הוא כ-67% (לוח 9).

לוח 9: מקבלי קצבת שר"מ לפי דרגת הנכות הרפואית, המצב המשפחתי והעסקת עובדת זרה (מספרים מוחלטים ואחוזים), דצמבר 2020

דרגת הנכות הרפואית (אחוזים)				סך הכול		מצב משפחתי/ העסקת עובדת זרה
100%-90%	89%-80%	79%-70%	69%-60%	אחוזים	מספרים מוחלטים	
40,269	11,338	9,698	9,178		70,483	סך הכול מספרים מוחלטים
57.1	16.1	13.8	13.0	100.0		סך הכול אחוזים נשואים
61.2	17.0	11.8	10.0	100.0	35,516	סך הכול
66.7	19.2	9.1	5.1	100.0	2,419	מעסיקים עובדת זרה
60.8	16.8	12.0	10.4	100.0	33,097	ללא עובדת זרה
53.0	15.2	15.7	16.1	100.0	34,967	לא נשואים
67.1	16.2	9.5	7.3	100.0	3,566	סך הכול
51.4	15.1	16.4	17.1	100.0	31,401	מעסיקים עובדת זרה
						ללא עובדת זרה

גמלה לילד נכה

גמלה לילד נכה נועדה לסייע למשפחה, המטופלת בילד עם צרכים מיוחדים, בהוצאות הכרוכות בטיפול האישי והסיעודי הקשה בו או בכל טיפול אחר שנועד לשפר את תפקודו, ולעודד אותה לטפל בילד בבית ובקהילה.

קביעת הזכאות לגמלה

בשלב הראשון נבדקים התנאים המקדימים לזכאות:

- הילד (כהגדרתו בחוק הביטוח הלאומי, לרבות ילדים חורגים ומאומצים) בן פחות מ-18.
- אחד מהוריו לפחות מבוטח בביטוח הלאומי (או היה מבוטח ונפטר בהיותו תושב ישראל).
- הילד אינו מוחזק במשפחת אומנה או במוסד (בתנאי פנימייה, שניתנים בה שירותי ריפוי, סיעוד או שיקום), למעט מקרים מיוחדים שבהם הילד מוחזק במוסד, אך הוריו נושאים בכל הוצאות אחזקתו. משפחת אומנה זכאית לתמיכה ממשרד הרווחה.

בשלב השני הילד נבדק בידי רופא מומחה ברפואת ילדים מטעם המוסד, ואם הוא עומד באחד התנאים שלהלן, יהיה זכאי לגמלה:

ביטוח נכות כללית

- **הוא תלוי בעזרת הזולת:** ילד התלוי בעזרת הזולת, באופן חריג מהמקובל בקרב בני גילו, בביצוע פעולות היומיום (התלבשות, אכילה, רחצה, היגיינה אישית וניידות בבית), בגלל מחלה, תסמונת, תאונה או מום מלידה. הזכאות מגיל שלוש.
- **הוא זקוק לנוכחות מתמדת או להשגחה קבועה:** ילד הזקוק להשגחה קבועה או לנוכחות מתמדת של הזולת – עקב ליקוי רפואי חמור, מחלה כרונית קשה, הפרעת התנהגות חמורה או מוגבלות שכלית התפתחותית – כדי למנוע סכנת חיים לעצמו או לאחרים. הזכאות מגיל 90 יום.
- **הוא סובל מליקוי מיוחד הקבוע בתקנות** – עיכוב בהתפתחות, קשיי תקשורת, ירידה בשמיעה, ליקוי ראייה, אוטיזם או פסיכוזה, תסמונת דאון. הזכאות מיום הלידה.
- **הוא זקוק לטיפול רפואי מיוחד:** ילד שבגלל מחלה כרונית זקוק לטיפול רפואי מיוחד (כמפורט בחוק). בשנים האחרונות נערכו בחוק מספר תיקונים, שהובילו להגדלת מספר הזכאים ולהגדלת הקצבה החודשית הניתנת להם. הבולטים שבהם: הרחבת העילות המזכות בגמלה (בעקבות ועדת אור-נוי); האחדת התוספת לדמי מחיה ועזרה בלימודים ל-20% מגובה הגמלה ותשלומה לכלל המקבלים; הגדלת שיעור הגמלה המשולמת לילדים התלויים לחלוטין בעזרת הזולת. הזכאות מגיל 90 יום.

גובה הגמלה

בשונה מקצבת נכות, המושפעת מדרגת אי-כושר, מהרכב תלויים ועוד, אין הבדלים בין מקבלי גמלה לילד נכה הזכאים באותה עילה: סכום הגמלה לכל סוגי הליקויים נקבע כאחוז מקצבת נכות מלאה ליחיד, בשלוש רמות בסיסיות, 50%, 100% ו-188%, בתוספת גמלה מיוחדת – 17% מהקצבה המלאה ליחיד. ילד העומד ביותר מתנאי זכאות אחד, יקבל גמלה אחת, הגבוהה בשלושתן. ב-2020 עמד סכום הגמלה בשיעור 100% על 2,229 ש"ח, והגמלה המיוחדת – 379 ש"ח. **לנכה מונשם** (ראו לעיל בקצבה לשירותים מיוחדים) משולמת תוספת בשיעור 83% מקצבת נכות מלאה ליחיד – 1,850 ש"ח.

משפחה שבה שני ילדים או יותר המקבלים גמלה לילד נכה או משפחה שבה שני ילדים עם צרכים מיוחדים, שאחד מהם אינו זכאי לגמלה (משום שהוא שוהה במוסד או שמלאו לו 18 שנה), זכאיות לתוספת של 50% (משיעור הגמלה לכל ילד) בעבור כל אחד מהילדים.

לטובת ילדים שמלאו להם 18 ועשויים להיות זכאים לקצבת נכות או לשירותים מיוחדים יוזם המוסד לביטוח לאומי תביעה לגמלאות אלה. וכדי לשמור על רצף התשלומים, ממשיכים לשלם לו את הגמלה לילד נכה עוד שלושה חודשים לאחר גיל 18.

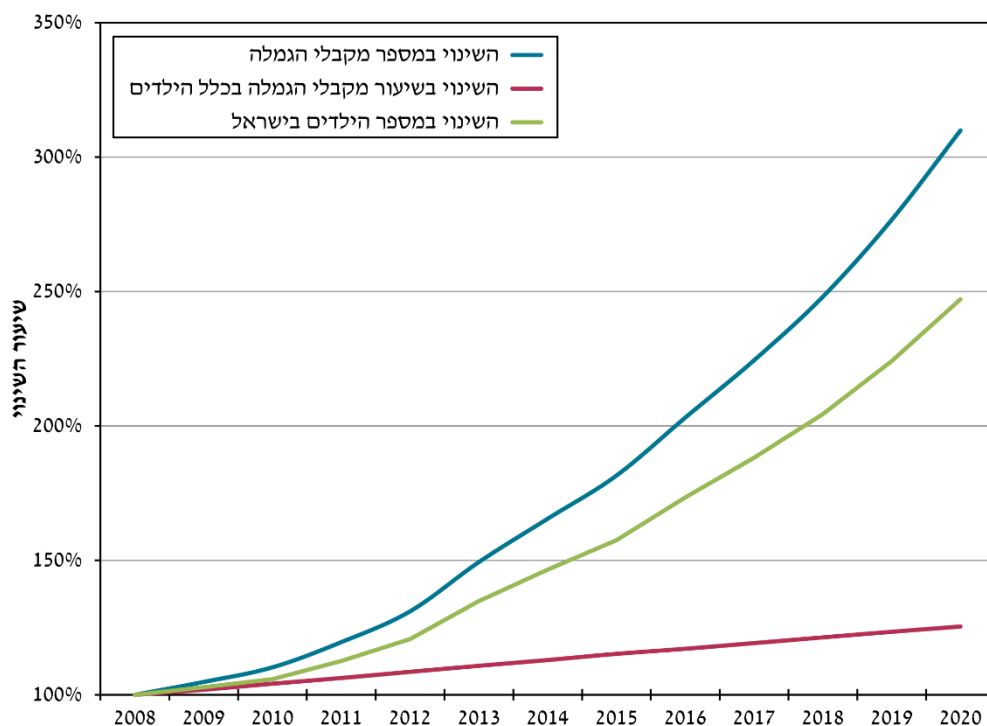
מקבלי הגמלה

78,766 ילדים קיבלו בדצמבר 2020 גמלה לילד נכה – עלייה של 12% לעומת 2019. מ-2010 מספר המקבלים עולה בהתמדה בשיעור הגבוה מהגידול במספר הילדים בישראל (תרשים 4 להלן) בשיעור מצטבר של כ-20%. אלה הסיבות: (1) יישום מסקנות ועדת אור-נוי; (2) החזרת ההשגחה כעילה לקצבה (גידול של 80% במספר הילדים הזקוקים להשגחה); (3) גידול מתמשך במספר הילדים המאובחנים על הרצף האוטטיסטי.

בדומה להתפלגות כלל הילדים עם הצרכים המיוחדים בישראל, כשני שלישים ממקבלי הגמלה הם בנים, בעיקר בגלל השכיחות הגבוהה של אוטיזם אצל בנים לעומת בנות (לוח 10 להלן). בשל העומס המוטל על ההורים בהשוואה למקובל לקבוצת הגיל, והמושפע גם מגיל המינימום הקבוע בתקנות בחלק מהעילות, גיל הזכאות העיקרי הוא 6-13¹⁵.

ב-2020 קיבלו 9,400 משפחות גמלה בעבור יותר מילד אחד (סך הכול 17,507 ילדים); ל-979 מהן היו לפחות שלושה ילדים עם צרכים מיוחדים. כ-34% מן הילדים היו זכאים לקצבה בשל אוטיזם, כ-6% בשל בעיות שמיעה, 1% בשל ליקוי ראייה, כ-12% היו תלויים בעזרת הזולת, וכ-27% היו זקוקים להשגחה או לנוכחות קבועה למניעת סכנת חיים לעצמם או לאחרים (לוח 23 בנספח לוחות ענפי הביטוח).

תרשים 4: השינוי במספר המקבלים גמלה לילד נכה ובכלל אוכלוסיית הילדים (אחוזים), 2008-2020

15 מטבע הדברים, עם הגיל הולכת המוגבלות אצל ילדים ומחריפה והופכת בולטת.

ביטוח נכות כללית

לוח 10: מקבלי גמלה לילד נכה לפי גיל, מגדר וקבוצת זכאות (מספרים מוחלטים ואחוזים), דצמבר 2020

גיל (אחוזים)					סך הכול		קבוצת זכאות
17-14	13-10	9-6	5-3	עד 3	אחוזים	מספרים מוחלטים	
17,770	18,546	20,491	15,288	6,671		78,766	סך הכול מספרים מוחלטים
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0		סך הכול אחוזים
בנים							
65.0	68.7	70.0	68.6	60.2	67.5	53,137	סך הכול
8.4	8.4	8.1	4.7	2.6	7.1	5,581	תלויים בעזרת הזולת
18.6	22.1	21.3	17.2	31.7	20.9	16,494	זקוקים לנוכחות / השגחה קבועה
30.2	32.3	36.4	43.5	19.5	34.0	26,755	עם ליקוי מיוחד
7.9	6.0	4.3	3.3	6.4	5.5	4,307	זקוקים לטיפול רפואי מיוחד
בנות							
35.0	31.3	30.0	31.4	39.8	32.5	25,629	סך הכול
5.5	5.0	4.6	3.4	2.1	4.4	3,485	תלויות בעזרת הזולת
12.2	10.4	10.7	10.7	23.0	12.0	9,464	זקוקות לנוכחות / השגחה קבועה
10.4	10.4	11.3	14.6	9.6	11.4	8,956	עם ליקוי מיוחד
6.9	5.5	3.5	2.7	5.1	4.7	3,724	זקוקות לטיפול רפואי מיוחד

לוח 11: מקבלי גמלה לילד נכה (לרבות מוגדלת) לפי שיעור הגמלה הבסיסי והעסקת עובדת זרה (מספרים מוחלטים ואחוזים), דצמבר 2020

שיעור הגמלה הבסיסי (אחוזים)			סך הכול		העסקת עובדת זרה
188%	100%	50%	אחוזים	מספרים מוחלטים	
8,124	45,902	24,740		78,766	סך הכול מספרים מוחלטים
10.3	58.3	31.4	100.0		סך הכול אחוזים
מעסיקים עובדת זרה					
73.1	25.7	1.2	100.0	748	סך הכול
60.6	37.3	2.1	100.0	142	מהם: מקבלים גמלה מוגדלת למשפחות ילדים נכים
לא מעסיקים עובדת זרה					
9.7	58.6	31.7	100.0	78,018	סך הכול
7.8	61.2	30.9	100.0	17,365	מהם: מקבלים גמלה מוגדלת למשפחות ילדים נכים

ל-1.2% מהילדים הייתה מטפלת עובדת זרה בביתם, ו-73% מהם היו תלויים לחלוטין בזולת בכל פעולות היומיום (אפשר לזהותם לפי שיעור הגמלה – 188%) (לוח 11 לעיל). מספרם של הילדים עם מטפלת הוסיף לגדול ב-2020, כנראה משום שהגדלת הקצבה אפשרה למשפחות רבות יותר לממן העסקת מטפלת. שיעור הילדים שמשולמת בעבורם גמלה מוגדלת זהה כמעט

בקרב אלה המעסיקים מטפלת זרה (כ-19%) ואלה שלא (כ-22%). אין מידע בנוגע למעסיקי מטפלת ישראלית.

גמלה למוגבלים בניידות

תנאי הזכאות

גמלת ניידות מעניקה תשלומים והטבות למוגבלים בניידות בשל ליקויים ברגליים⁶⁶. לגמלה זכאים תושבי ישראל בני 3-67, שוועדה רפואית של משרד הבריאות קבעה שהם מוגבלים בניידות בשיעור 40% לפחות לצמיתות (לבעלי רישיון נהיגה בתוקף) או בשיעור 60% ויותר לצמיתות (לאלה שאין בידם רישיון נהיגה).

אדם העונה על אחד מהתנאים שלהלן אינו זכאי להטבות (פירוט בהמשך), ועליו לבחור בגמלה אחת (שר"מ או ניידות, ילד נכה או ניידות): (1) הוא מקבל שר"מ בשיעור נמוך מ-100%, ולא נקבעו לו 100% מוגבלות בניידות או שאינו זקוק לכיסא גלגלים ואינו משתמש בו; (2) ילד המקבל גמלה לילד נכה שלא מלאו לו שלוש שנים, או שמלאו לו שלוש שנים ולא נקבעה לו מוגבלות בניידות גבוהה מ-80%, או שאין הוא זקוק לכיסא גלגלים ואינו משתמש בו.

משפחה שבה שני ילדים או יותר, שלכל אחד מהם נקבעו 80% לפחות מוגבלות בניידות או שנקבע שאין הם מסוגלים ללכת בכוחות עצמם, והם מתגוררים באותה דירה, עשויה להיות זכאית הן לגמלה לילד נכה והן להטבות לפי הסכם הניידות, גם אם עדיין לא מלאו לילדים שלוש שנים.

גמלת הניידות ממומנת מכספי אוצר המדינה על פי הסכם שנחתם בין משרד האוצר לבין המוסד לביטוח לאומי, וממשיכים לשלמה גם אחרי גיל 67. כך נמשכת אחרי גיל זה גם הזכאות להטבות, אלא אם כן ההשתתפות בהוצאות הניידות משולמת מכוח חוקים אחרים.

התשלומים וההטבות

- **קצבה חודשית:** משולמת לבעלי רכב להשתתפות בהוצאות השימוש ברכב (דלק, ביטוח הרכב והאביזרים, תיקונים ושירותים ואמצעי מיגון) או לחסרי רכב להוצאות הניידות, כאשר המרחק מהבית למקום העבודה וחזרה הוא 40 ק"מ ויותר. לגמלה מלאה עם תוספת זכאי רק אדם המוגדר כמשתכר (עובד ומשתכר לפחות 25% מהשכר הממוצע, או שנקבעו לו 80% ויותר מוגבלות בניידות, או שהוא זכאי לרכב המתאים לאביזרים מיוחדים). אדם שאינו משתכר זכאי ל-50% מהגמלה המלאה. הגמלה מתעדכנת על פי התייקרות ההוצאות להחזקת רכב.
- **הלוואה עומדת:** ניתנת לקונה רכב חדש, לשם מימון מלא או חלקי של המיסים החלים על הרכב. סכום ההלוואה יהיה כסכום המיסים החלים על הרכב הקובע (כהגדרתו בחוק) ועל פי רמת המוגבלות, ולא יותר מסכום המיסים החלים על הרכב הנרכש.

16 כפוף לרשימת הליקויים המופיעה בתוספת א' להסכם הניידות.

ביטוח נכות כללית

ההלוואה ניתנת לבעל רישיון נהיגה, אם חלפו 42 חודשים ממועד קבלת ההלוואה הקודמת; לאדם ללא רישיון נהיגה, אם חלפו 48 חודשים; לבעל רכב לאביזרים מיוחדים, אם חלפו 60 חודשים. אם הרכב נגנב או ניזוק כליל בתאונה או שחלה החמרה במצב הרפואי והמכון הרפואי אישר שצריך להחליפו, אפשר לקבל הלוואה עומדת חדשה. אדם ללא רישיון נהיגה יקבל הלוואה עומדת בשיעור 75% מההלוואה לבעל רישיון נהיגה. ההלוואה מוחזרת למוסד בכפוף לכללים שנקבעו.

- **סיוע ברכישת הרכב הראשון (קרן הלוואות):** ניתן לאדם שהוועדה הרפואית קבעה שהוא זקוק לכיסא גלגלים ומשתמש בו והמכון הרפואי לבטיחות בדרכים קבע שדרוש לו רכב שאפשר להיכנס לתוכו או לנהוג בו בכיסא גלגלים (**רכב לאביזרים מיוחדים**); או למוגבל בניידות בשיעור 90% לפחות, עם רישיון נהיגה, שלומד או עובד או נמצא בשיקום. הסיוע, 80% מערך הרכב ללא מיסים, ניתן מקרן הלוואות, ובתום חמש שנים הוא הופך מענק.
- **הלוואה לרכישה ולהתקנה של אביזרים ברכב:** ניתנת לאדם הזקוק לכיסא גלגלים ומשתמש בו, שהמכון הרפואי לבטיחות בדרכים קבע שדרוש לו רכב לאביזרים מיוחדים. גובה ההלוואה 95% מערך האביזרים ומעלות התקנתם, כולל המיסים החלים עליהם, ובעבור אביזרים חדשים בלבד. במקרה של רכב עם מתקן הרמה ניתן גם סיוע לרכישת המתקן.
- **החזר הוצאות לרכישה ולהתקנה של אביזרים ברכב פרטי:** ניתן כנגד אביזרים שהותקנו לבעל רישיון נהיגה בתוקף שהמכון לבטיחות בדרכים קבע שדרושים לו אביזרים נוספים לצורך הנהיגה, לבטיחות הנסיעה ולשימוש ברכב.

מקבלי גמלת ניידות ותשלומים נלווים

בדצמבר 2020 קיבלו 46,532 איש (בוגרים וילדים) תשלומים והטבות – גידול של 2.9% לעומת דצמבר 2019; כ-64% מהם (26,855) קיבלו גמלה נוספת מענף נכות (לוחות 2 ו-3 לעיל), ו-6% (2,720) נוספים היו זכאים לקצבת נכות מענף נפגעי עבודה. אפשר להניח שאלה שאינם מקבלים גמלה נוספת משתכרים שכר גבוה השולל מהם את הקצבה או, לחלופין, נאלצים לוותר על גמלאות אחרות בשל הכפל עם ניידות. כ-61% ממקבלי גמלת ניידות הם גברים, אך שיעור הנשים שמוגבלותן גבוהה ביותר (90%-100%) גדול משיעור הגברים – 35% לעומת 30% בהתאמה.

היקף התשלומים וההטבות תלוי בבעלות על רכב, בגודל הרכב (המסווג לפי נפח המנוע) ובמידת עצמאותו של האדם (נוהג בעצמו או לא). כ-78% זכאים לגמלה כבעלי רכב, ול-30% בקירוב מהם רכב קטן (נפח מנוע של עד 1300 סמ"ק) (לוח 12 להלן).

כ-70% מאלה שבבעלותם רכב נוהגים בעצמם. חריגים הם בעלי רכב ואן, שרובם דווקא אינם נוהגים בעצמם, כנראה בגלל מצבם הרפואי הקשה ותלותם בכיסא גלגלים. ככל שהתלות בכיסא הגלגלים גדולה יותר, שיעור המוגבלות גבוה יותר, והרכב יהיה גדול יותר (כדי שהכיסא יוכל להיכנס לרכב). אצל יותר מ-90% מהמרותקים לכיסא גלגלים ועוד כ-42% מהזקוקים לו והמשתמשים בו (אלה היכולים לעבור מהכיסא לרכב) שיעור המוגבלות גבוה מ-90% (לוח 13 להלן).

לוח 12: מקבלי גמלת ניידות לפי נהיגה, בעלות על רכב וגודל הרכב (מספרים מוחלטים ואחוזים), דצמבר 2020

נהיגה (אחוזים)		סך הכול		בעלות על רכב / נפח מנוע
לא נוהג	נוהג בעצמו	אחוזים	מספרים מוחלטים	
21,323	25,209		46,532	סך הכול מספרים מוחלטים
45.1	54.9	100.0		סך הכול אחוזים
				בעלי רכב
21.2	78.8	100.0	13,987	1,300 סמ"ק
12.8	87.2	100.0	11,600	1,800 סמ"ק
14.9	85.1	100.0	1,295	2,000 סמ"ק
2.4	97.6	100.0	251	2,500 סמ"ק
69.8	30.2	100.0	8,990	ואן
100.0	.	100.0	10,409	חסרי רכב

לוח 13: מקבלי גמלת ניידות לפי דרגת המוגבלות, מגדר ותלות בכיסא גלגלים (מספרים מוחלטים ואחוזים), דצמבר 2020

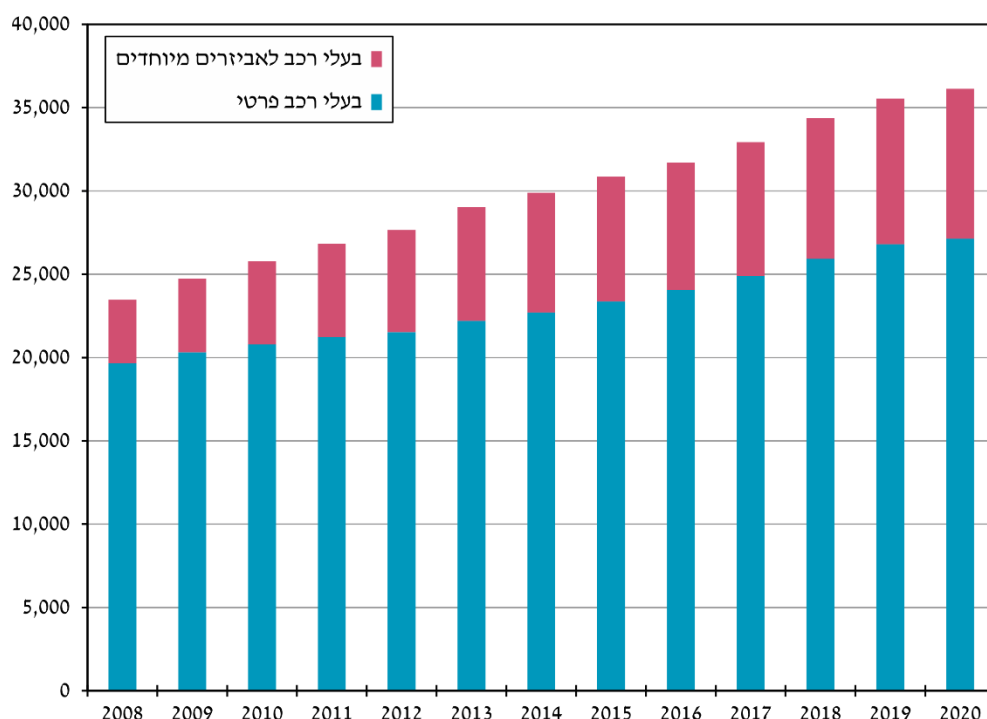
דרגת מוגבלות (אחוזים)						סך הכול		תלות בכיסא גלגלים
100%-90%	89%-80%	79%-70%	69%-60%	59%-50%	49%-40%	אחוזים	מספרים מוחלטים	
14,996	12,212	6,154	4,500	3,993	4,677		46,532	סך הכול מספרים מוחלטים
32.2	26.2	13.2	9.7	8.6	10.1	100.0		סך הכול אחוזים
								גברים
30.3	26.3	12.7	9.9	8.9	11.9	100.0	28,574	סך הכול
89.8	9.6	0.3	0.1	0.1	0.2	100.0	4,970	מרותקים
41.3	38.2	6.7	8.2	2.1	3.5	100.0	8,422	זקוקים ומשתמשים
4.7	25.3	20.1	13.9	15.6	20.4	100.0	15,182	ללא כיסא גלגלים
								נשים
35.3	26.1	14.0	9.4	8.1	7.1	100.0	17,958	סך הכול
90.9	8.5	0.3	0.2	0.1	0.1	100.0	3,662	מרותקות
43.6	36.4	7.0	8.2	2.6	2.3	100.0	5,848	זקוקות ומשתמשות
5.6	26.6	24.9	14.2	15.4	13.4	100.0	8,448	ללא כיסא גלגלים

לאחר שנים שבהן ירד שיעור הזכאים שבבעלותם רכב פרטי ועלה שיעורם של המחזיקים ברכב לאביזרים מיוחדים, בין היתר בגלל היקף ההטבות לבעלי רכב כזה, ניכרת בחמש השנים האחרונות מגמת התייצבות בשיעורם של בעלי הרכב לאביזרים מיוחדים (תרשים 5 להלן). כיום 25% מבעלי הרכב משתמשים ברכב לאביזרים מיוחדים, ומכאן גם העלייה בהוצאה הציבורית על ביטוח ניידות.

ביטוח נכות כללית

38% ממקבלי הגמלה אינם בגיל העבודה – כ-11% ילדים וכ-27% קשישים. רוב המקבלים (67%) סובלים משיתוק בגפיים התחתונות (לוח 14 להלן). ככל שהגיל צעיר יותר, שיעור המשותקים גבוה יותר ושיעור הסובלים מליקויים אחרים נמוך יותר, משום שמבוגרים סובלים גם ממוגבלויות המתפתחות עם הגיל ואילו ילדים סובלים בדרך כלל מליקויים מולדים.

תרשים 5: בעלי רכב לאביזרים מיוחדים, 2008-2020

גמלת ניידות בארץ ובעולם

רק במדינות ספורות במערב ניתנת למוגבלים בניידות הטבה ייחודית כמו זאת הנוהגת בישראל. הסיבה העיקרית לכך היא העדר הנגשה מספקת בתחבורה הציבורית בישראל. במדינות אחרות אפשרויות הניידות רבות – רכבות עירוניות ובין-עירוניות ואוטובוסים ושירותי הסעה עירוניים, בין-עירוניים ויעודיים. זאת ועוד: במדינות רבות התגמול לניידות ניתן כחלק מהתשלומים לתלויים בזולת (המקבילים לקצבת שר"מ בישראל). בהשוואה למדינות במערב שבהן משולם תגמול נפרד, ישראל ניצבת בראש בכל הנוגע למגוון ולהיקף ההטבות ובפער בולט מהיתר, בחלקו, כנראה, בשל עלויות רכישת רכב בארץ ואחזקתו וכאמור גם בשל בעיות ההנגשה של התחבורה הציבורית בארץ.

לוח 14: מקבלי גמלת ניידות לפי גיל וליקוי עיקרי (מספרים מוחלטים ואחוזים). דצמבר 2020

67 ויותר	גיל (אחוזים)						סך הכול		ליקוי עיקרי
	66-60	59-50	49-40	39-30	29-18	17-3	מספרים מוחלטים	אחוזים	
12,606	8,650	6,921	5,156	3,962	4,209	5,028	46,532	סך הכול מספרים מוחלטים	
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סך הכול אחוזים	
53.9	57.8	61.6	70.8	78.3	88.9	94.9	67.3	שיתוק בגפיים התחתונות	
24.1	21.5	17.2	11.8	9.1	3.4	1.3	15.6	הגבלת תנועת המפרקים	
8.1	8.0	4.8	1.6	0.6	0.1	.	4.6	אי ספיקה בעורקים	
4.2	5.3	6.4	5.4	3.4	2.3	0.9	4.3	קטיעות	
3.2	2.8	4.3	4.4	3.2	1.5	1.0	3.0	נקיעות	
2.6	1.7	1.8	1.9	1.1	0.6	0.4	1.7	מפרקים מדומים	
3.1	1.8	2.8	2.0	1.4	0.9	0.5	2.1	קישיונות	
0.8	1.2	1.3	2.2	3.0	2.4	1.0	1.4	אחר	

פיצוי לנפגעי גזת

גזת (Tinea Capitis) היא מחלת עור פטרייתית הגורמת בדרך כלל לכתמים ולגירויים בעור. כיום מטפלים בחולים בה באמצעות גלולות או משחות, אך עד 1959 לא הייתה לה תרופה יעילה, וטיפלו בחולים באמצעות הקרנות רנטגן, שתופעות הלוואי שלהן התבררו כחמורות.

על פי חוק הפיצויים לנפגעי גזת מ-1994, זכאים לפיצוי אלה שטופלו בשנים 1946-1960 באמצעות הקרנות בידי המדינה, הסוכנות היהודית, קופות החולים או ההסתדרות הרפואית הדסה. את הפיצויים מממן אוצר המדינה, והם משולמים בידי המוסד לביטוח לאומי.

לגמלה זכאי תושב ישראל שחלה בגזת, אם שיעור נכותו הרפואית 5% ויותר, ושוועדת מומחים קבעה שבעקבות הטיפול בהקרנה הוא סובל מאחד מאלה: סרטן לסוגיו באזור הראש והצוואר, סרטן הדם, גידולים שפירים במוח וחוסר בשיער באזורי הצלקות בעור הקרקפת. הזכאות לפיצוי אינה גורעת מהזכויות לגמלאות אחרות מביטוח לאומי ואינה תלויה בגילו של הזכאי.

גובה הפיצוי

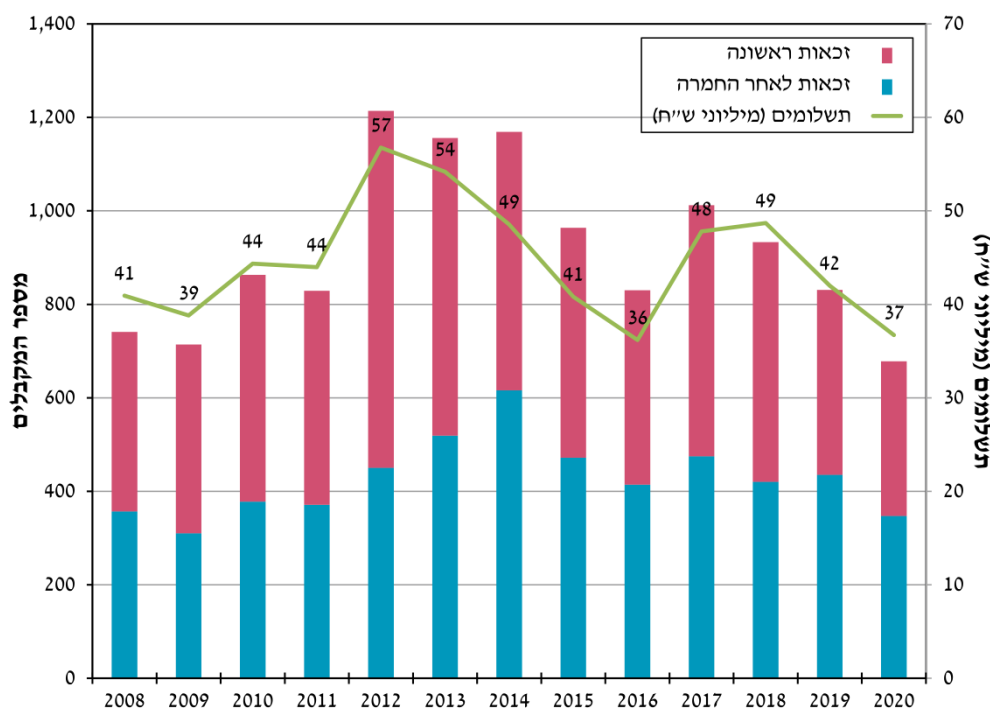
- **קצבה חודשית**: משולמת לאדם שנקבעו לו 40% נכות רפואית ויותר. שיעורה 25% מהשכר הממוצע על פי חוק הביטוח הלאומי מוכפל באחוזי הנכות הרפואית. ב-2020 עמד הסכום בדרגת נכות 100% על 2,638 ש"ח.
- **פיצוי חד-פעמי**: לחולה עם 75% נכות רפואית ויותר משלמים 187,080 ש"ח, ולחולה עם 40%-74% נכות משלמים מחצית הסכום, 93,540 ש"ח.
- **מענק מחליף קצבה**: משולם באופן חד-פעמי לחולה עם 5%-39% נכות רפואית. מחושב כאחוז מסכום הקצבה המלאה (בהתאם לאחוזי הנכות הרפואית שנקבעו), מוכפל ב-70.

ביטוח נכות כללית

- **מענק לשאירים**: משולם לבן/בת זוג של חולה שנפטר. אם יש עימו ילד, המענק בגובה 36 קצבאות חודשיות מלאות – 94,959 ש"ח. אם אין עימו ילד או לילדו של חולה שנפטר, המענק בגובה 60% מסכום המענק המלא לשאירים – 56,975 ש"ח.

בתרשים 6 להלן מוצג מספר מקבלי המענקים על פי הזכאות הראשונה שלהם והזכאות המוגדלת לאחר החמרת המצב. התשלומים בתרשים נזקפים לשנה שבה שולמו. אלה שהגישו תביעה חוזרת, ואושרו להם שיעורי נכות רפואית גבוהים יותר, נספרים כמקבלי פיצויים במועד החדש.

תרשים 6: נפגעי גזות שקיבלו מענקים, 2008-2020

מקבלי הפיצוי

בסוף 2020 קיבלו 4,851 איש קצבה חודשית, 206 מהם קיבלו אותה לראשונה (לוח 15 להלן). גילם הממוצע של הזכאים (74) גבוה למדי בשל תקופת הזכאות הקבועה בחוק. בשונה מרוב הגמלאות בענף נכות, רוב המקבלים קצבה זו (כ-60%) הם נשים, ככל הנראה בשל מודעות עצמית גבוהה יותר לתופעות הלואי ושיעורי הישרדות גבוהים יותר מהמחלה.

רוב מקבלי הקצבה, כ-42%, סובלים מפגימות בעור ודרגת הנכות שלהם נמוכה, וכ-8% סובלים מליקוי פנימי ודרגת הנכות שלהם גבוהה יותר (בדרך כלל אלה חולי הסרטן הקשים) (לוח 16 להלן). מלבד ההבדלים בדרגת הנכות, נראה שבין חולים אלה יש הבדלים גם בתוחלת החיים.

לוח 15: נפגעי גזזת המקבלים קצבה חודשית, לפי גיל ומגדר (מספרים מוחלטים ואחוזים), דצמבר 2020

סך הכול	גיל (אחוזים)				סך הכול מספרים מוחלטים
	70 ויותר	69-65	64-60	59-50	
4,851	3,632	1,068	151	.	
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	
40.0	37.2	41.7	.	40.0	גברים
60.0	59.3	62.8	.	60.0	נשים

לוח 16: נפגעי גזזת המקבלים קצבה חודשית, לפי דרגת הנכות הרפואית והליקוי המזכה* (מספרים מוחלטים ואחוזים), דצמבר 2020

הליקוי המזכה	דרגת הנכות הרפואית (אחוזים)				סך הכול	
	100%-80%	79%-60%	59%-50%	49%-40%	אחוזים	מספרים מוחלטים
סך הכול מספרים מוחלטים	722	1,165	992	1,972		4,851
סך הכול אחוזים	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	
פגימות בעור						
צלקות ופגימות בעור	21.5	35.7	48.7	50.4	42.2	2,047
התקרחות פנימי	1.4	5.9	13.7	30.2	16.7	810
בלוטות הלימפה	20.9	14.5	6.3	0.5	8.1	391
אחר	12.1	7.3	8.7	6.9	8.1	394
נוירולוגי	42.7	35.4	22.4	11.3	24.0	1,164
אחר	1.5	1.2	0.3	0.9	0.9	45

* הליקוי המזכה הוא לא בהכרח הליקוי הדומיננטי. לדוגמה, אצל 30% בקירוב ממקבלי הקצבה הליקוי הדומיננטי הוא נפשי, וכלל אינו בא לידי ביטוי בלוח.

פיצוי לנפגעי פוליו

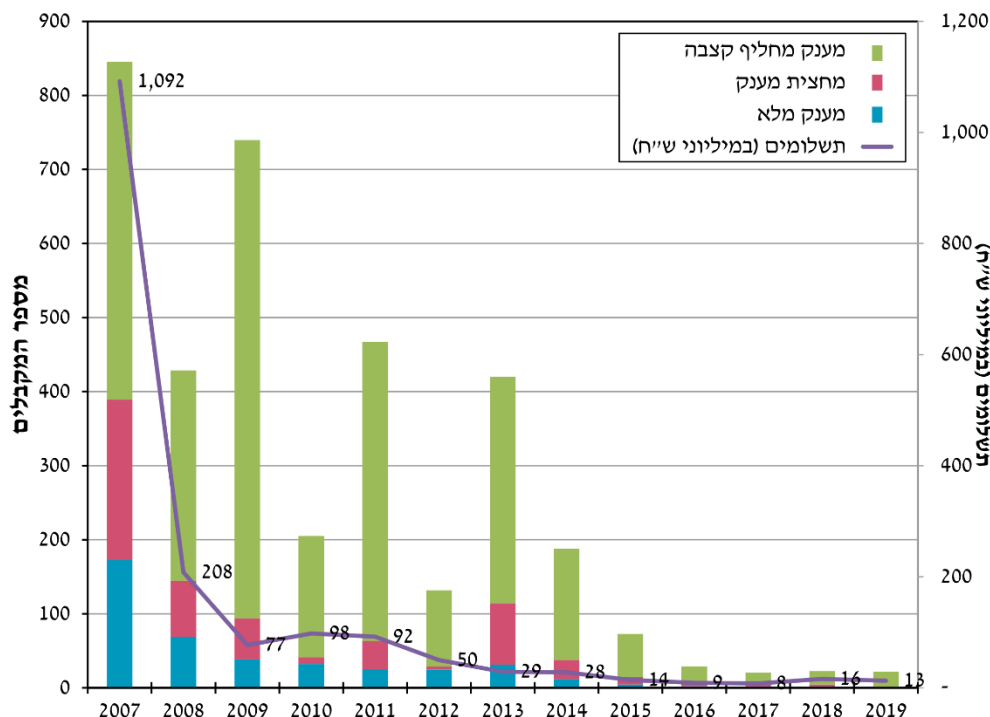
מחלת הפוליו (Poliomyelitis) פוגעת בתאי העצב התנועתיים שבחוט השדרה, ועקב כך נפגעים סיבי העצבים והשרירים. כמחצית מן החולים מחלימים לחלוטין מהנגיף, וכמחציתם סובלים ממוגבלויות בדרגה משתנה. על פי חוק הפיצויים לנפגעי פוליו מ-2007, זכאי לפיצוי אדם שחלה בנגיף הפוליו בשטח ישראל או מחוצה לה¹⁷, שקיבל טיפול רפואי בשטחה עד סוף שנת 1969 ואשר רופא מטעם הביטוח הלאומי קבע שהוא סובל מנכות רפואית או ממוגבלות בניידות

17 הזכאות למי שחלה מחוץ לישראל – מ-2012.

ביטוח נכות כללית

שנגרמו בשל המחלה או החמרה בה שנים לאחר מכן (תסמונת פוסט-פוליו¹⁸). התשלומים ממומנים מאוצר המדינה ומשולמים בידי הביטוח הלאומי.

תרשים 7: נפגעי פוליו שקיבלו מענקים, 2007-2020

* אלה שנקבעו להם אחוזי נכות רפואית גבוהים יותר, לאחר שהגישו תביעה חוזרת, נמנו כזכאים לפיצויים במועד הזכאות המחודשת.

גובה הפיצוי

- **קצבה חודשית**: משולמת לאדם שנקבעו לו 20% נכות רפואית או יותר על פי דרגת הנכות. שיעורה של קצבה מלאה עומד על 50% מהשכר הממוצע על פי חוק הביטוח הלאומי (5,276 ש"ח ב-2020).
- **פיצוי חד-פעמי**: משולם לאדם שנקבעה לו נכות רפואית לצמיתות: עד 74% – 61,558 ש"ח; 75%-94% – 123,120 ש"ח; 95% ויותר – 147,743 ש"ח.
- **מענק מחליף קצבה**: משולם לאדם שנקבעו לו פחות מ-20% נכות רפואית על פי דרגת הנכות (מתוך הקצבה החודשית המלאה) ומוכפל ב-70 (תרשים 7 לעיל).

18 נגרמת עקב שחיקת תאי העצב ומאופיינת בירידה בפעילות השרירים, המלווה בחולשה ובכאבים.

מלבד תשלומים אלה, המדינה משתתפת במימון טיפולים רפואיים, אביזרים ומכשירים רפואיים הנדרשים לנפגעי הפוליו לניהול שגרת חיים תקינה ושאינם נכללים בסל הבריאות. חשוב לציין שאין הזכאות לפיצוי גורעת מהזכויות לגמלאות אחרות בביטוח לאומי ואינה תלויה בגילו של הזכאי.

מקבלי קצבה לנפגעי פוליו

בדצמבר 2020 הגיע מספר מקבלי הקצבה ל-4,068 – ירידה קלה לעומת 2019. בשל אופי הקצבה, מספר המקבלים והמצטרפים החדשים יורד מעט מדי שנה, ובשנת 2020 לא היו מצטרפים חדשים. 70% מהזכאים מקבלים מענף נכות עוד גמלה אחת לפחות (לוח 2 לעיל).

לוח 17: נפגעי פוליו המקבלים קצבה חודשית. לפי מגדר ומועד הופעת המחלה (מספרים מוחלטים ואחוזים). דצמבר 2020

מגדר (אחוזים)		סך הכול		מועד הופעת המחלה
נשים	גברים	אחוזים	מספרים מוחלטים	
1,815	2,253		4,068	סך הכול מספרים מוחלטים
100.0	100.0	100.0		סך הכול אחוזים
10.1	8.2	9.1	368	לפני הקמת המדינה
75.9	72.3	73.9	3,005	1959-1948
8.0	11.4	9.9	402	1969-1960
3.2	5.0	4.2	171	1979-1970
2.8	3.2	3.0	122	1980 עד היום

רוב נפגעי הפוליו חלו בראשית ימיה של המדינה, לפני שהחל, ב-1961, השימוש בחיסון נגד פוליו, אך ידועים גם מקרים בשנים שלאחר מכן, כנראה אצל ילדים או בוגרים שלא חוסנו (לוח 17 לעיל). ממצא זה יכול להסביר את גילם הממוצע המבוגר יחסית של מקבלי הקצבה – 67. היתר הם בעיקר אנשים שחלו מחוץ לגבולות המדינה וטופלו בארץ או כאלה הסובלים מהתפרצות מאוחרת של המחלה, בהם גם אלה שלא חוסנו.

כמחצית ממקבלי הקצבה החודשית סובלים מתסמונת פוסט-פוליו – תסמונת העלולה להתפרץ עד 45 שנה לאחר ההידבקות בנגיף. בקרב הסובלים מהפרעות בעצבים הקרניאליים (עצבי הגולגולת) ותסמונת פוסט-פוליו, חלקם של בעלי דרגת נכות גבוהה גבוהה מחלקם בקרב הסובלים משיתוק בגפיים ומפגמות בעצמות (לוח 18 להלן). מאז הוחל החוק, תשלומי המענקים לנפגעים קטנים (תרשים 7 לעיל).

ביטוח נכות כללית

לוח 18: נפגעי פוליו המקבלים קצבה חודשית. לפי דרגת הנכות הרפואית והליקוי המזכה (מספרים מוחלטים ואחוזים). דצמבר 2020

נכות רפואית (אחוזים)						סך הכול		הליקוי המזכה
-90%	-80%	-70%	-60%	-50%	-20%	מספרים מוחלטים	אחוזים	
100%	89%	79%	69%	59%	49%	4,068		סך הכול מספרים מוחלטים
939	1,283	165	270	468	943			
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0		סך הכול אחוזים
32.1	12.8	15.8	16.7	12.4	11.4	17.2	701	הפרעות בעצבים הקרניאליים
1.8	5.1	37.6	45.6	26.3	64.6	24.6	1,000	שיתוק בעצבי הגפיים
5.9	5.2	6.7	12.2	9.6	16.0	8.9	362	מחלות ופגיונות בעצמות
60.3	76.9	40.0	25.6	51.7	8.1	49.3	2,005	פוסט-פוליו

היקף התשלומים

בשנת 2020 שולמו בענף נכות כ-20.8 מיליארד ש"ח – עלייה ריאלית של 11.5% לעומת 2019. בשל העלייה בחלקם של דמי האבטלה ב-2020, חלקם של התשלומים לגמלאות נכות ושיקום בכלל גמלאות הענף ירד והגיע ל-63% בקירוב (לוח 19).

לוח 19: התשלומים בענף נכות כללית לפי סוג הגמלה (אחוזים). 2020-2014

שנה	סך הכול	נכות ושיקום	שירותים מיוחדים	ילד נכה	ניידות	אחר *
2014	100.0	65.2	11.3	10.2	9.1	4.2
2015	100.0	63.3	12.1	11.8	9.0	3.8
2016	100.0	62.3	12.7	12.2	9.1	3.7
2017	100.0	61.7	12.6	12.9	9.0	3.8
2018	100.0	63.5	11.9	12.8	8.3	3.5
2019	100.0	63.5	11.8	13.4	8.1	3.2
2020	100.0	63.0	12.1	14.3	7.7	2.9

* פיצוי לנפגעי גזת ופוליו, תוספת לנכים מונשמים, תשלומי מנהל לגורמי חוץ (כולל תשלומי מנהל לקרנות, לסיוע משפטי, לוועדות רפואיות ולמחקרים) ותגמולי נכות על חשבון אוצר המדינה.

לנפגעי גזת שולמו כ-143,381 אלף ש"ח ולנפגעי פוליו כ-177,725 אלף ש"ח.

בשנים 2013-2017 היה חלקם של תשלומי גמלאות הנכות בכלל גמלאות המוסד יציב, וב-2018 וב-2019 עלה ל-20% בקירוב מהתשלומים. ב-2020 ירד חלקם ל-17.4% מכלל תשלומי הגמלאות (לוח 20).

לוח 20: התשלומים בענף נכות כללית וחלקם בכלל גמלאות הביטוח הלאומי, 2014-2020

שנה	תשלומי ענף נכות כללית		כחלק מכלל גמלאות המוסד (%)
	אלפי ש"ח (מחירי 2020)	גידול שנתי ריאלי (%)	
2014	13,281,222	6.0	18.6
2015	13,871,118	4.4	18.7
2016	14,485,052	4.4	18.8
2017	15,454,480	6.7	18.5
2018	17,428,485	12.8	20.0
2019	18,688,982	7.3	20.1
2020	20,843,776	11.5	17.4

גובה קצבת הנכות הכללית הממוצעת מושפע משיעור הזכאים לגמלה מלאה, משיעור הזכאים לתוספת בעבור התלויים בהם ומשיעור הזכאים שיש להם הכנסות מעבודה או שלא מעבודה. ב-2020 ירדה הקצבה במונחי השכר הממוצע: הקצבה הממוצעת הייתה 3,497 ש"ח לחודש, שהם כ-31% מהשכר הממוצע, לעומת 33% ממנו ב-2019 (לוח 21).

לוח 21: קצבת נכות כללית ממוצעת לחודש (מחירים שוטפים, מחירים קבועים וכאחוז מהשכר הממוצע)*, 2014-2020

שנה	מחירים שוטפים (ש"ח)	מחירי 2020 (ש"ח)	כאחוז מהשכר הממוצע
2014	2,867	2,870	31.3
2015	2,862	2,884	30.6
2016	2,859	2,896	29.9
2017	2,916	2,947	29.6
2018	3,356	3,364	32.9
2019	3,484	3,464	33.2
2020	3,497	3,497	31.3

* כפי שמדדה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שכר זה מתבסס על נתוני השכר הממוצע למשרת שכיר בחודשים אוגוסט-אוקטובר 2019.

הקצבה הממוצעת לשירותים מיוחדים (כולל תוספת גמלה מיוחדת) ב-2020 הייתה 2,692 ש"ח – עלייה ריאלית של 1.5% לעומת 2019 (לוח 22 להלן). גם הקצבה הממוצעת לשר"מ ירדה במעט כאחוז מהשכר הממוצע בין שתי השנים. הירידה נובעת בחלקה מעלייה חריגה בשכר הממוצע, עקב היציאה לחל"ת של עובדים בשכר נמוך בזמן משבר הקורונה.

ביטוח נכות כללית

לוח 22: קצבת שר"מ ממוצעת לחודש (מחירים שוטפים, מחירים קבועים וכאחוז מהשכר הממוצע)*, 2014-2020

שנה	מחירים שוטפים (ש"ח)	מחירי 2020 (ש"ח)	כאחוז מהשכר הממוצע
2014	2,467	2,470	27.0
2015	2,509	2,528	26.8
2016	2,541	2,574	26.6
2017	2,540	2,567	25.8
2018	2,619	2,626	25.7
2019	2,653	2,637	25.3
2020	2,692	2,692	24.1

* כפי שמדדה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שכן זה מתבסס על נתוני השכר הממוצע למשרת שכיר בחודשים אוגוסט-אוקטובר 2019.

גובה הגמלה הממוצעת לילד נכה (כולל הגמלה המיוחדת) מושפע משינויים שהתחוללו בשנים האחרונות; לדוגמה: (1) האחדה של התוספת ללימודים ולדמי מחיה (בעקבות המלצות ועדת אור-נוי), ותשלום תוספת לימודים לכלל מקבלי הגמלה; (2) הגידול במקבלי הקצבה התלויים לחלוטין בזולת; (3) הגידול החד במקבלי הקצבה הזקוקים להשגחה; (4) תוספת של כ-50 מיליון ש"ח לזכאים לגמלה בשיעור של 50% ולזכאים בשיעור 188%. ב-2020 עלתה הגמלה הממוצעת ריאלית ב-2.7% לעומת 2019 (2,713 ש"ח), אך כאחוז מהשכר הממוצע היא ירדה מעט – ב-1.2 נקודות האחוז (לוח 23).

לוח 23: גמלה לילד נכה ממוצעת לחודש (מחירים שוטפים, מחירים קבועים וכאחוז מהשכר הממוצע)*, 2014-2020

שנה	מחירים שוטפים (ש"ח)	מחירי 2020 (ש"ח)	כאחוז מהשכר הממוצע
2014	2,414	2,417	26.4
2015	2,549	2,568	27.3
2016	2,542	2,575	26.6
2017	2,547	2,574	25.9
2018	2,605	2,611	25.6
2019	2,675	2,659	25.5
2020	2,713	2,713	24.3

* כפי שמדדה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שכן זה מתבסס על נתוני השכר הממוצע למשרת שכיר בחודשים אוגוסט-אוקטובר 2019.

גמלת הניידות הממוצעת, כאחוז מהשכר הממוצע, ירדה בין 2019 ל-2020 מ-20.4% ל-19.1% בהתאמה, והגיעה ל-2,135 ש"ח בחודש (לוח 24 להלן). במצטבר בחמש השנים האחרונות ירדה הגמלה כאחוז מהשכר הממוצע ב-3 נקודות האחוז בקירוב. ב-2020 הייתה הקצבה הממוצעת לנפגעי גזות 1,553 ש"ח בחודש ולנפגעי פוליו 3,550 ש"ח, לעומת 1,514 ש"ח ו-3,551 ש"ח בהתאמה ב-2019.

לוח 24: גמלת ניידות ממוצעת לחודש (מחירים שוטפים, מחירים קבועים וכאחוז מהשכר הממוצע)*, 2014-2020

שנה	מחירים שוטפים (ש"ח)	מחירי 2020 (ש"ח)	כאחוז מהשכר הממוצע
2014	2,143	2,145	23.4
2015	2,139	2,155	22.9
2016	2,136	2,164	22.4
2017	2,135	2,158	21.7
2018	2,132	2,137	20.9
2019	2,135	2,122	20.4
2020	2,135	2,135	19.1

* כפי שמדדה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שכן זה מתבסס על נתוני השכר הממוצע למשרת שכיר בחודשים אוגוסט-אוקטובר 2019.

תיבה 1: מענקי חלף קצבה ותיקון 218 לחוק הביטוח הלאומי – הוראת שעה

במסגרת ההסכם שנחתם בין ממשלת ישראל לארגוני הנכים, הוחלט על שינויי חקיקה לטובת ציבור מקבלי גמלאות נכות מהמוסד לביטוח לאומי (נכות כללית, שירותים מיוחדים, ילד נכה ומקבלי נכות כללית שהגיעו לגיל הפרישה והחלו לקבל קצבת אזרח ותיק עם השלמה לגובה קצבת הנכות). בהתאם בתיקון 200 לחוק הביטוח הלאומי (2018) נקבע, שסכום קצבת הנכות יגדל ובשנת 2021 לא יפחת מ-3,700 ש"ח.

ב-2020 לא היה תקציב מדינה, ולכן לא ניתן היה לחוקק העלאה של הקצבאות. לכן בספטמבר אותה שנה התקבלה הוראת שעה ולפיה ישולמו מענקי "חלף קצבה" למקבלי קצבאות אלה: נכות כללית, שירותים מיוחדים, ילד נכה ואזרח ותיק עם תוספת השלמה לנכות (נכים שהגיעו לגיל הפרישה) שהיו זכאים לקצבה בינואר 2020 ואילך. המענקים שולמו בשתי פעימות: באוקטובר 2020, לאחר פרסום הוראת השעה, שולמו מענקים לאלה שהיו זכאים לקצבה בחודשים ינואר-אוקטובר (לפי מספר החודשים שבהם היו זכאים לקצבה). בדצמבר 2020 שולמו מענקים כנגד זכאויות בחודשים נובמבר-דצמבר. עוד שתי פעימות שולמו בשנת 2021 (במאוס וביוני), עד השלמת החקיקה הסופית להעלאת קצבאות הנכות בחוק ההתייעלות הכלכלית, התשפ"ב-2021.

המענקים שולמו לפי דרגת האי-כושר או הנכות (לוח 1 להלן), ונקבע שלא ייחשבו כהכנסה לעניין חוק הביטוח הלאומי ולעניין כל דין אחר. סכום המענק בנכות כללית לדרגה מלאה (100%) משלים לסכום קצבה של 3,511 ש"ח, שהוא מחצית ההפרש בין הקצבה באותה עת (3,321 ש"ח) לבין 3,700 ש"ח. הסכומים לדרגות החלקיות נגזרים מסכום זה בהתאם

ביטוח נכות כללית

לדרגת האי-כושר. הזכאות למענק לכל אחת מקצבאות הנכות היא מצטברת. לדוגמה: מבוטח הזכאי לקצבת נכות כללית, שירותים מיוחדים ותוספת למונשם יהיה זכאי לשלושה מענקים.

לוח 1: סכומי המענקים לפי סוג הגמלה ודרגות ומספר מקבלים ממוצע לחודש בשנת 2020

מספר מקבלים ממוצע לחודש	זכאות חודשית (ש"ח) ב-2020	קצבה \ דרגה
		נכות כללית
213,628	190	100%
6,855	141	74%
27,856	124	65%
23,531	114	60%
		שירותים מיוחדים
16,912	300	188%
13,440	200	112%
43,059	100	50%
		ילד נכה
9,951	490	188% או ניקוד תלות 8 ו-9 נק'
75,099	83	50% עד 100%
546	5,341	מונשם (ילד / בוגר)
		אזרח ותיק עם השלמה לנכות
573	190	100%
1,073	141	74%
664	124	65%
81,887	114	60%

מקבלי גמלת ילד נכה ברמה של 188% או כאלה שנקבעו להם שמונה או תשע נקודות במבחן התלות קיבלו מענק של 490 ש"ח (אצל האחרונים נוספה לגמלה, בתיקון החוק ב-2021, רמה בשיעור 112%)

מקבלי קצבת שר"מ או ילד נכה הזכאים לתוספת מונשם קיבלו תוספת למענק בסך 5,341 ש"ח.

רוב מקבלי המענקים היו זכאי קצבת נכות כללית (לוח 1 לעיל); 79% מהם קיבלו את המענק המרבי בסך 190 ש"ח. בקרב מקבלי שירותים מיוחדים היו 59% זכאים למענק של 100 ש"ח, ל-88% ממקבלי קצבת ילד נכה שולם מענק של 83 ש"ח, וכ-97% ממקבלי קצבת אזרח ותיק קיבלו את המענק המרבי של 190 ש"ח. ב-2020 שולמו מדי חודש כ-522,000 מענקים בממוצע. סך כל המענקים ששולמו בשנת 2020 מסתכם ב-1,084

מיליארדי ש"ח בקירוב. תרשים 1 להלן מציג את סכומי המענקים בחלוקה לפי סוג הקצבה. מעל למחצית מהסכום הכולל הועבר למקבלי קצבת אזרח וותיק.

תרשים 1: תשלומי מענקי "חלף קצבה" ששולמו בשנת 2020 לפי סוג הקצבה, במיליארדי ש"ח

